

International
Labour
Organization

MAP16

► Zloupotreba dečjeg rada na Kosovu: Ispitivanje uzroka i efekata zloupotrebe dečjeg rada

Novembar 2022

► **Zloupotreba dečjeg
rada na Kosovu:¹
Ispitivanje uzroka i efekata
zloupotrebe dečjeg rada**

---

¹ Sva pominjanja Kosova treba da budu shvaćena u kontekstu Rezolucije Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 (1999).

Copyright © International Labour Organization 2022

Prvi put objavljeno 2022.

Ovo je dokument u otvorenom pristupu distribuiran u skladu sa međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>). Korisnici mogu da koriste, dele, prilagođavaju i proširuju originalno delo kako je navedeno u licenci. MOR mora biti jasno naznačena kao vlasnik originalnog dela. Nije dozvoljeno korišćenje logoa MOR na delima korisnika.

Navođenje naziva – Delo mora biti navedeno na sledeći način: FUNDAMENTALS, *Child labour in Kosovo: An enquiry into the causes and impact of child labour*, Geneva: International Labour Organization, 2022.

Prevodi – U slučaju prevođenja ovog dela pored naziva treba da bude dodato sledeće odricanje od odgovornosti: *TOvaj prevod nije delo Međunarodne kancelarije rada (MOR) i ne treba ga smatrati zvaničnim prevodom. MOR nije odgovorna za sadržaj i tačnost ovog prevoda.*

Prilagođavanja – U slučaju prilagođavanja ovog dela pored naziva treba da bude dodato sledeće odricanje od odgovornosti: *Ovo je adaptacija originalnog dela Međunarodne kancelarije rada (MOR). Odgovornost za gledišta i mišljenja izražena u ovoj adaptaciji leži isključivo na autori ili autorima adaptacije i MOR ih ne podržava.*

Sva pitanja o pravima i licenciranju treba uputiti: ILO Publishing (Rights and Licensing), CH-1211 Geneva 22, Switzerland, ili preko elektronske pošte na rights@ilo.org.

ISBN: 978-92-2-038578-4 (Web PDF)

Takođe dostupno i na albanskom jeziku: Puna e fëmijëve në Kosovë: Hulumtim mbi shkaqet dhe pasojat e punës së fëmijëve. ISBN: 978-92-2-038577-7 (Web PDF), Ženeva, 2022.

i na engleskom jeziku: Child labour in Kosovo: An enquiry into the causes and impact of child labour. ISBN: 978-92-2-038482-4 (Web PDF), Ženeva, 2022.

Odredbe korišćene u publikacijama MOR koje su u skladu sa praksom Ujedinjenih nacija i prezentacije tog materijala ne izražavaju bilo kakvo mišljenje Međunarodne organizacije rada po pitanju pravnog statusa neke države, oblasti ili teritorije ili njenih vlasti, ili kada je reč o promeni njenih granica.

Odgovornost za mišljenja iznesena u potpisanim člancima, studijama ili drugim doprinosima pripada isključivo njihovim autorima, i publikacija ne predstavlja odobrenje stavova iznetih u njoj od strane Međunarodne organizacije rada.

Pozivanje na imena firmi i komercijalnih proizvoda i procesa ne znači da su oni priznati od Međunarodne organizacije rada, a ukoliko neka firma ili komercijalni proizvod nisu pomenuti to ne znači da se oni ne odobravaju.

Informacije o publikacijama i digitalnim proizvodima MOR nalaze se na: www.ilo.org/publns.

Zahvalnice

Ovu publikaciju je pripremila gđa Donika Limani, Univerzitet za visoke međunarodne studije i razvoj, konsultantkinja MOR, u koordinaciji sa gđom Linditom Boštrakaj kancelarije MOR u Budimpešti i g. Lorencom Garćelom iz MOR tima za osnovna prava i principe na radu u Ženevi.

Finansijska sredstva za objavljivanje ove publikacije je obezbedilo Ministarstvo za rad SAD (USDOL) u sklopu sporazuma o saradnji IL-30147-16-75-K-11 projekta "Merenje, podizanje nivoa svesti i angažovanje politika radi unapređenja borbe protiv zloupotrebe dečjeg rada i prinudnog rada" (MAP16 Project) (GLO/18/29/USA). Sto posto ukupnih troškova projekta GLO/18/29/USA se finansira iz saveznih fondova, u ukupnom iznosu od 22.400.000 USD.

Ova publikacija ne odražava nužno gledišta ili politike USDOL niti pominjanje brendova, komercijalnih proizvoda ili organizacija podrazumeva da ih vlada Sjedinjenih država odobrava.

---

ilo.org/childlabour

Priprema za štampu Envinion, Pristina, Kosovo

► Sadržaj

Predgovor	x
Zahvalnice	xi
Sadržaj	xi
Skraćenice i akronimi	xi
Sažeti pregled	xi
1. Uvod	1
2. Definicije i merenje dečjeg rada	3
3. Deskriptivna analiza	7
3.1. Aktivnosti koje deca obavljaju	7
3.2. Faktori u domaćinstvu i zajednici koji su povezani sa zloupotrebom dečjeg rada	14
3.3. Vremensko trajanje dečjeg rada	18
3.4. Zloupotreba dečjeg rada i školovanje	19
3.5. Izloženost opasnostima po zdravlje i bezbednost na radu	20
3.6. Kućni poslovi	24
4. Određujući faktori zloupotrebe dečjeg rada: regresiona analiza	29
5. Implikacije zloupotrebe dečjeg rada po obrazovanje i zdravlje dece	33
5.1. Obrazovanje	33
5.2. Zdravlje	41
6. Zaključak	48
7. Preporuke	49
Literatura	50
Apendiks	51

► Tabele

2.1. Statističke definicije pokazatelja zloupotrebe dečjeg rada	5
3.1. Prevalenca zloupotrebe dečjeg rada na celom Kosovu i za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu	8
3.2. Procenat zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, region i kvintilu indeksa blagostanja, Kosovo u celini	9
3.3. Procenat zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, region i kvintilu indeksa blagostanja, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	10
3.4. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 5-14, Kosovo u celini (procenat)	11
3.5. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 15-17, Kosovo u celini (procenat)	12
3.6. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 5-14, romska, aškalijska i egipćanska zajednica (procenat)	13
3.7. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 15-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica (procenat)	13
3.8. Vremensko trajanje dečjeg rada: prosečno nedeljno radno vreme, po uzrastu, mestu stanovanja i polu, Kosovo u celini	18
3.9. Vremensko trajanje dečjeg rada: prosečno nedeljno radno vreme, po uzrastu, mestu stanovanja i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	19
4.1. Verovatnoća izloženosti zloupotrebi dečjeg rada, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini	30
4.2. Verovatnoća izloženosti zloupotrebi dečjeg rada, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	31
5.1. Verovatnoća posedovanja osnovnih veština čitanja, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini	36
5.2. Verovatnoća posedovanja osnovnih veština čitanja, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	37
5.3. Verovatnoća posedovanja osnovnih numeričkih veština, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini	39
5.4. Verovatnoća posedovanja osnovnih numeričkih veština, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	40
5.5. Verovatnoća pojave poteškoća u funkcionisanju, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini	42
5.6. Verovatnoća pojave poteškoća u funkcionisanju, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	43
5.7. Verovatnoća osećanja anksioznosti prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini	44
5.8. Verovatnoća osećanja anksioznosti prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	45
5.9. Verovatnoća zapadanja u depresiju, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini	46
5.10. Verovatnoća zapadanja u depresiju, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	47

A.1. Procene populacije angažovane na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada, po uzrastu i polu	55
A.2. Ponderisani slučajevi zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, region i kvintilu indeksa blagostanja, Kosovo u celini	55
A.3. Ponderisani slučajevi zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, regionu i kvintilu indeksa blagostanja, Romi, Egipćani i Aškalije	56
A.4. Zbirni statistički podaci za promenjive korišćene u odeljku 4, Kosovo u celini	57
A.5. Zbirni statistički podaci za promenjive korišćene u odeljku 4, Romi, Aškalije i Egipćani	58

► Slike

3.1. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po kvintilu blagostanja domaćinstva, materijalnoj uskraćenosti domaćinstva i polu, Kosovo u celini	14
3.2. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po kvintilu blagostanja domaćinstva, materijalnoj uskraćenosti domaćinstva i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	15
3.3. Zloupotreba dečjeg rada i nivo stručne spreme glave domaćinstva, Kosovo u celini	16
3.4. Zloupotreba dečjeg rada i nivo stručne spreme glave domaćinstva, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	16
3.5. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po nivou stručne spreme i polu glave domaćinstva, Kosovo u celini	16
3.6. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po nivou stručne spreme i polu glave domaćinstva, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	17
3.7. Stopa nepohađanja škole i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 6-17, Kosovo u celini	20
3.8. Stopa nepohađanja škole i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 6-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	20
3.9. Procenat dece uzrasta 5-17 godina izložene opasnostima po bezbednost i zdravlje na radu, po tipu opasnosti i polu, Kosovo u celini	21
3.10. Procenat dece uzrasta 5-17 godina izložene opasnostima po bezbednost i zdravlje na radu, po tipu opasnosti i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	22
3.11. Opasni uslovi i zloupotreba dečjeg rada: Procenat dece uzrasta 5-17, Kosovo u celini	23
3.12. Opasni uslovi i zloupotreba dečjeg rada: Procenat dece uzrasta 5-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	23
3.13. Procenat dece koja obavljaju kućne poslove, po broju sati, uzrastu i polu, Kosovo u celini	24

3.14. Procenat dece koja obavljaju kućne poslove, po broju sati, uzrastu i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	25
3.15. Procenat uzrasta 5-14 godina koji kućne poslove obavljaju bar 21 sat nedeljno, po tipu kućnog posla i polu, Kosovo u celini	26
3.16. Procenat uzrasta 5-14 godina koji kućne poslove obavljaju bar 21 sat nedeljno, po tipu kućnog posla i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	26
3.17. Ukupno vreme koje deca uzrasta 5-14 godina izložena zloupotrebi dečjeg rada provode radeći i obavljajući kućne poslove, prosečni broj sati tokom nedelju dana, po uzrastu i polu, Kosovo u celini	27
3.18. Ukupno vreme koje deca uzrasta 5-14 godina izložena zloupotrebi dečjeg rada provode radeći i obavljajući kućne poslove, prosečni broj sati tokom nedelju dana, po uzrastu i polu romska, aškalijska i egipćanska zajednica	28
5.1. Učešće roditelja za decu uzrasta 7-14, po izloženosti zloupotrebi dečjeg rada	34
5.2. Veštine čitanja i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, Kosovo u celini	35
5.3. Veštine čitanja i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	35
5.4. Numeričke veštine i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, Kosovo u celini	38
5.5. Numeričke veštine i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	38
5.6. Funkcionalne poteškoće i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 5-17, Kosovo u celini	41
5.7. Funkcionalne poteškoće i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 5-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica	41

► Tekst u okviru

---

1. Zakonski i merni standardi u vezi sa zloupotrebom dečjeg rada	4
--	---

► Skraćenice i akronimi

CRC	Konvencija o pravima deteta
CSW	Centi za socijalni rad
DSPF	Odeljenje za socijalne politike i porodicu
HCL	opasan dečji rad
ICLS	Međunarodna konferencija statističara rada
ILO	Međunarodna organizacija rada
KAS	Agencija za statistiku Kosova
LCP	Zakon o zaštiti dece
MICS	Istraživanje višestrukih pokazatelja
SDG	Ciljevi održivog razvoja
SNA	Sistem nacionalnih računa
UN	Ujedinjene nacije
UNICEF	Fond za decu Ujedinjenih nacija

► Sažeti pregled

Dečji rad je zabrinjavajuća pojava rasprostranjena u celom svetu. Po poslednjem izveštaju (ILO and UNICEF 2021), početkom 2020. se jedno od desetoro dece na svetu bavilo nedozvoljenim dečjim radom. Neočekivani problemi koje je situacija se pandemijom COVID-19 donela su dodatno potkopali napredak na polju borbe protiv zloupotrebe dečjeg rada. Nažalost, Kosovo nije u potpunosti pošteđeno ovih negativnih svetskih trendova. Kosovku decu neretko možemo videti kako obavljaju opasne zadatke na ulici ili lokalnim pijacama ili čak kako prose. Shodno tome, ovaj izveštaj za cilj ima da podigne nivo svesti i utiče na formulisanje politika obezbeđivanjem najnovijih statističkih nalaza o ovom pitanju. Preciznije, pruža deskriptivni pregled **prisustva, određujućih faktora i efekata** zloupotrebe dečjeg rada na osnovu deskriptivne i regresivne analize Istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS) na Kosovu za period 2019 – 2020.

Izveštaj je otkrio da je 5,3 posto dece na Kosovu i 7 posto dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice angažovano na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada. Tipično ovakvo dete na Kosovu je dečak od 12 do 14 godina starosti iz najsiromašnijih domaćinstava u ruralnim oblastima Uroševca ili Gnjilana dok je najuobičajeniji profil sa aspekta zloupotrebe dečjeg rada u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici dečak uzrasta od 5 do 11 godina iz drugih po redu najsiromašnijih domaćinstava u ruralnim oblastima. Oko 96 posto dece od 5 do 14 i 92 posto od 15 do 17 godina starosti na Kosovu pohađa školu. Samo 1 posto dece od 5 do 14 i 2 posto dece od 15 do 17 godina se bavi isključivo ekonomskom delatnošću. Ali situacija je vidno gora kad su u pitanju romska, aškalijska i egipćanska deca tako da oko 23 posto onih uzrasta od 5 do 14 i 57 posto onih od 15 do 17 godina ne pohađa školu. Većina adolescenata koji ne idu u školu ni ne rade.

Kod dece u domaćinstvima iz najnižeg kvintila indeksa blagostanja postoji veća verovatnoća da će biti angažovana u nedozvoljenim oblicima dečjeg rada nego kod druge dece, dok je korelacija između zloupotrebe dečjeg rada i materijalne uskraćenosti nešto manje izražena. Nasuprot tome, odnosi između blagostanja domaćinstva, loše finansijske situacije i zloupotrebe dečjeg rada nisu tako jasni kad su u pitanju deca iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Kad je u pitanju intenzitet rada, deca angažovana na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada na Kosovu u proseku rade 10,3 sata nedeljno. Nasuprot tome, romska, aškalijska i egipćanska deca rade skoro dvaput duže od nacionalnog proseka, tačnije 18,6 sati nedeljno. Trajanje dečjeg rada i njihovo angažovanje na kućnim poslovima su sve drastičniji što su deca starija. Devojčice se mnogo više bave kućnim poslovima od dečaka i na njih im odlazi više vremena.

Situacija po pitanju opasnosti na radu je manje zabrinjavajuća. Ukupno je na Kosovu samo 2,7 posto dece izloženo opasnim uslovima na radu. Međutim, ovaj procenat je značajno veći kad se fokusiramo samo na decu angažovanu na nedozvoljenim oblicima rada, tačnije 18,2 posto kosovske dece ukupno, a 34,7 posto romske, aškalijske i egipćanske dece.

Ukupni deskriptivni statistički podaci navedeni u prethodnim redovima su dodatno potvrđeni ekonometrijskom analizom određujućih faktora zloupotrebe dečjeg rada. Regresiona analiza je otkrila da su statistički značajni određujući faktori zloupotrebe dečjeg rada za kosovsku decu uzrast, da li su dečaci, da li su iz ruralnih područja ili albanske nacionalnosti. Funkcionalne poteškoće staratelja su predstavljale dodatni određujući faktor sa aspekta zloupotrebe dečjeg rada za romsku, aškalijsku i egipćansku decu.

Izveštaj takođe razmatra implikacije zloupotrebe dečjeg rada po obrazovne i zdravstvene ishode dece od 7 do 14 godina starosti. Regresiona analiza je otkrila da je izloženost zloupotrebi dečjeg rada povezana a smanjenjem od 6,7 procentnih poena po pitanju verovatnoće posedovanja osnovnih veština čitanja nakon isključivanja različitih pojedinačnih i porodičnih karakteristika. Međutim, nije primećen statistički značajan efekat na romsku, aškalijsku i egipćansku decu. Obim potencijalnog efekta dečjeg rada na verovatnoću posedovanja osnovnih veština numeričke pismenosti je čak i veći (9,5 procentnih poena) za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu, dok su svi drugi faktori konstantni.

Konačno, izveštaj otkriva da zloupotreba dečjeg rada nije značajno povezana sa poteškoćama u funkcionisanju nakon isključivanja određenih pojedinačnih i porodičnih karakteristika. Iznenađujuće ali angažovanje na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada je povezano sa ukupnim smanjenjem verovatnoće razvijanja anksioznosti od 4,3% za svu decu na Kosovu, dok nije primećen statistički značajan efekat na decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Pored toga, ne postoji ni statistički značajna veza između zloupotrebe dečjeg rada i depresije, niti za decu sa Kosova ukupno, niti za romsku, aškalijsku i egipćansku decu.

Izveštaj predstavlja jasniju, na podacima zasnovanu sliku karakteristika kosovske dece angažovane na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada kao i one koja je u opasnosti da se nađu u toj situaciji. Što je još važnije, ovi nalazi dodatno potvrđuju štetne efekte zloupotrebe dečjeg rada na obrazovni napredak dece. Kao takvi, oni predstavljaju otrežnjujući poziv Vladi, civilnom društvu i drugim ključnim akterima da preduzmu korake da eliminišu zloupotrebu dečjeg rada i unaprede obrazovne ishode dece.

►► Konačno, izveštaj otkriva da zloupotreba dečjeg rada nije značajno povezana sa poteškoćama u funkcionisanju nakon isključivanja određenih pojedinačnih i porodičnih karakteristika. Iznenađujuće ali angažovanje na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada je povezano sa ukupnim smanjenjem verovatnoće razvijanja anksioznosti od 4,3% za svu decu na Kosovu, dok nije primećen statistički značajan efekat na decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Pored toga, ne postoji ni statistički značajna veza između zloupotrebe dečjeg rada i depresije, niti za decu sa Kosova ukupno, niti za romsku, aškalijsku i egipćansku decu.

► 1. Uvod

I dalje je preveliki broj dece u celom svetu angažovan na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada, što ugrožava kako njihovu budućnost tako i budućnost našeg društva u celini. Po poslednjim globalnim procenama (ILO and UNICEF 2021), početkom 2020. je skoro svako deseto dece bilo angažovano na nekom nedozvoljenom obliku dečjeg rada. To na svetskom nivou predstavlja 160 miliona dece, od toga 63 miliona devojčica i 97 miliona dečaka. Skoro polovina dece iz ove grupe se nalazi u još nepovoljnijim okolnostima, gde su tipično angažovani na opasnim poslovima koji ugrožavaju njihovo zdravlje, bezbednost i moralni razvoj. Štaviše situacija sa pandemijom virusa COVID-19 je dodatno potkopala napredak postignut na polju borbe protiv zloupotrebe dečjeg rada u odsustvu pravovremenih mera i koraka. Nažalost, Kosovo nije u potpunosti izuzeto od ovih negativnih globalnih trendova. Štaviše, nezamislivi procenat kosovske dece je bio izložen i najgorim oblicima dečjeg rada, u šta spada i seksualna eksploatacija u komercijalne svrhe. (USDOL 2020).

Međutim, poslednjih godina je došlo je do određenog napretka u institucionalnom i zakonskom okviru Kosova po ovom pitanju. Na primer, Zakon o zaštiti dece (ZoZD) je stupio na snagu u julu 2020. On zabranjuje sve oblike zloupotrebe i eksploatacije koji ugrožavaju život, bezbednost, zdravlje, obrazovanje, obuku i razvoj deteta. Poglavlje 4 ovog zakona se poseb-

no osvrće na zaštitu dece od ekonomske eksploatacije, zabranjujući angažovanje dece na aktivnostima koje ugrožavaju njihovu bezbednost, zdravlje, moral i psihosocijalni razvoj. Od tad je donesen i niz podzakonskih akata koji se oslanjaju na ZoZD, uključujući ažuriranu verziju Liste opasnog rada za decu¹ kao i Standardni operativni postupak za decu angažovanu na opasnim poslovima.² Štaviše, oformljena je baza podataka za digitalno upravljanje slučajevima zloupotrebe dečjeg rada uz pomoć MOR i u okviru projekta MAP16, koju je zvanično 15.03.2022. godine pokrenulo Odeljenje za socijalnu politiku i porodicu (OSPP), gde je tako zamenila prethodni modul o zloupotrebi dečjeg rada u bazi službi socijalne zaštite. Pored digitalizacije postupka upravljanja slučajevima, ova baza podataka omogućava formulisanje izveštaja na osnovu pokazatelja razvijenih za praćenje zloupotrebe dečjeg rada. Ova aplikacija takođe podržava usluge za veći broj korisnika, tako da istovremeno mogu raditi na svim (postojećim i budućim) modulima Platforme za integrisane socijalne usluge, dok funkcija interoperabilnost modulu o zloupotrebi dečjeg rada omogućava povezivanje sa drugim institucijama i pribavljanje relevantnih podataka. Kapaciteti Centara za socijalni rad (CSR) Kosova sa aspekta upravljanja slučajevima dece koja su žrtve zloupotrebe dečjeg rada su osnaženi, a vodič, detaljna uputstva i materijali za podršku su sastavljeni na tri zvanična jezika u cilju trajnog stručnog usavršavanja CSR. Uloženi su napori da se poboljša odgovor obrazovnih,

¹ U skladu sa Konvencijom MOR o najgorim oblicima dečjeg rada iz 1999 (br.182), prve tri kategorije najgorih oblika dečjeg rada (trgovina decom, prisilni rad, regrutovanje dece za borbu u oružanim sukobima, upotreba dece u prostituciji i pornografiji i upotreba dece za nezakonite aktivnosti) su zabranjene Krivičnim zakonikom na Kosovu. Kad je u pitanju četvrta kategorija, ona je određena kao opasni dečiji rad na Kosovu, uz podršku MOR u period od 2005. do 2007. i lista opasnih poslova za decu je usvojena u obliku Administrativnog uputstva o prevenciji i momentalnoj zabrani opasnog rada za decu (AI 17/2008). Administrativno uputstvo nabroja (a) opasne sektore; i (b) opasne generičke aktivnosti čija zabrana je prioritet. Dodatno, AI 17/2008 je 2013. zamenjeno sa AI 05/2013, čime je ažurirana lista opasnog rada za decu na Kosovu.

² Kao zvanični dokument koji proističe iz Zakona o zaštiti dece, standardni operativni postupci (SOP) za cilj imaju da unaprede sprovođenje zakona i politika u vezi sa zloupotrebom rada dece i osnaže multidisciplinarnu saradnju kako bi se deca zaštitila od opasnog dečjeg rada (ODR). Definišu i institucionalizuju uloge i operativne postupke institucija na centralnom i opštinskom nivou sa aspekta prevencije, identifikacije, prikupljanja podataka, upućivanja i rada sa decom angažovanom na opasnim oblicima dečjeg rada. SOP su formulisani uz podršku MOR pod okriljem projekta MAP16 i zvanično su odobreni od strane Odeljenja za socijalnu politiku i porodicu u junu 2021.

poljoprivrednih i zakonskih institucija na zloupotrebu dečjeg rada, što obuhvata i unapređenje modula o rano sistemu upozoravanja u okviru Informacionog sistema za upravljanje obrazovanjem kako bi se omogućilo kreiranje izveštaja u realnom vremenu o broju dece koja istovremeno pohađaju školu i rade.

Uprkos ovakvom napretku, mali je broj novijih detaljnih istraživanja koja bi promovisala značaj borbe protiv zloupotrebe dečjeg rada na Kosovu (videti, na primer, ILO 2020; GRETA 2021). Detaljni izveštaji MICS istraživanja koje su sproveli UNICEF i Agencija za statistiku Kosova pružaju najnovije informacije o dečjem radu (UNICEF and KAS 2020a, 2020b). Međutim, pošto pokrivaju široku lepezu tema u vezi sa dečjim ciljevima održivog razvoja, ne bave se detaljno samom zloupotrebom dečjeg rada. Ovaj izveštaj za cilj ima da popuni ovu prazninu tako što će koristiti podatke iz dva izveštaja za 2019. i 2020. Time podiže nivo svesti i pruža konkretne informacije potrebne za efikasniju borbu protiv zloupotrebe dečjeg rada. Ova istraživanja pružaju statistički pouzdane i međunarodno uporedive podatke za razvoj politika i programa zasnovanih na dokazima i praćenje napretka na polju nacionalnih ciljeva i obaveza.

Cilj ovog izveštaja je da obezbedi robusne statističke dokaze o karakteristikama vezanim za zloupotrebu dečjeg rada, određujućim faktorima zloupotrebe dečjeg rada i efekat iste na obrazovne i zdravstvene ishode dece sprovođenjem niza unakrsnih tabeliranja i regresija podataka iz MICS 2109-20. Rezultati su predstavljeni za Kosovo u celini i zasebno romsku, egipćansku i aškalijsku zajednicu, pošto se razlikuju dizajn istraživanja i dobijeni ponderi.

Izveštaj počinje pregledom definicija i merenja zloupotrebe dečjeg rada (odjeljak 2). Odeljak 3 je posvećen deskriptivnoj analizi prevalence zloupotrebe dečjeg rada na Kosovu. Potom, odeljak 4 razmatra određujuće faktore regresione analize zloupotrebe dečjeg rada, a potom u odeljku 5 sledi pregled implikacija zloupotrebe dečjeg rada na obrazovne i zdravstvene ishode dece. Konačno, izveštaj pruža ključne zaključke u odeljku 6 i preporuke za budućnost u odeljku 7.

►► I dalje je preveliki broj dece u celom svetu angažovan na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada, što ugrožava kako njihovu budućnost tako i budućnost našeg društva u celini. Po poslednjim globalnim procenama (ILO and UNICEF 2021), početkom 2020. je skoro svako deseto dece bilo angažovano na nekom nedozvoljenom obliku dečjeg rada. To na svetskom nivou predstavlja 160 miliona dece, od toga 63 miliona devojčica i 97 miliona dečaka. Skoro polovina dece iz ove grupe se nalazi u još nepovoljnijim okolnostima, gde su tipično angažovani na opasnim poslovima koji ugrožavaju njihovo zdravlje, bezbednost i moralni razvoj.

► 2. Definicije i merenje dečjeg rada

Ovaj odeljak opisuje pravne i statističke koncepte zloupotrebe dečjeg rada sa međunarodne i nacionalne tačke gledišta. Takođe daje dodatne detalje o tome kako se zloupotreba dečjeg rada meri u ovom izveštaju zasnovanom na MICS istraživanju.

Zloupotreba dečjeg rada podrazumeva rad za koji su deca ili premlada ili koji može biti fizički ili psihološki štetan po njihovo zdravlje i dobrobit. Tri glavne međunarodne konvencije – Konvencija UN o pravima deteta, Konvencija MOR br. 138 o minimalnim godinama starosti za zasnivanje radnog odnosa iz 1973. godine i Konvencija br. 182 o najgorim oblicima dečjeg rada iz 1999. – zajedno određuju zakonske okvire zloupotrebe dečjeg rada i pružaju pravni osnov za nacionalnu i međunarodnu borbu protiv nje. Pored toga, rezolucija IV Međunarodne konferencije statističara rada postavlja referentni okvir za merenje i statistiku zloupotrebe dečjeg rada (videti tekst u okviru 1).

Ratifikacija ovih međunarodnih sporazuma nije jednostavna stvar na Kosovu s obzirom na njegov jedinstveni status u odnosu na Ujedinjene nacije. Međutim, član 22 Ustava Kosova unosi Konvenciju UN o pravima deteta u nacionalni pravni okvir. Kosovo je takođe usvojilo niz zakona koji regulišu pitanje zloupotrebe dečjeg rada. Minimalni uzrast za zasnivanje radnog odnosa na Kosovu iznosi 15 godina, kao što je utvrđeno članom 7 Zakona o radu, dok je minimalni uzrast za obavljanje opasnih poslova 18 godina, kao što je utvrđeno članovima 20, 23, 26–27, i 45 Zakona o radu. Lista opasnih zanimanja i aktivnosti zabranjenih za decu je utvrđena Upravnim uputstvom 05/2013, članom 45 Zakona o radu i Upravnim uputstvom br. 2008 (32-34).

UNICEF je 90ih godina prošlog veka razvio globalni MICS program kao višenamenski međunarodni program za anketiranje domaćinstava koji pruža podršku državama u prikupljanju međunarodno uporedivih podataka o širokoj lepezi pokazatelja situacije dece i žena. MICS istraživanja mere ključne pokazatelje koji državama dozvoljavaju da generišu podatke za potrebe politika, programa i nacionalnih razvojnih planova kao i da prate napredak na polju ostvarivanja održivih ciljeva razvoja i drugih prihvaćenih međunarodnih obaveza.

Jedan od pokazatelja ciljeva održivog razvoja koji je bitan za nas je onaj koji se odnosi na zloupotrebu dečjeg rada, COR 8.7.1. Definicije date u kućici 1 naglašavaju opasne aktivnosti kao komponentu zloupotrebe dečjeg rada. Međutim, definicija COR i shodno tome MICS istraživanje imaju drugačiji pristup. Pokazatelj COR 8.7.1 koristi rad koji traje duže nego što je propisano za određeni uzrast kao zamenu za opasan rad kako bi obezbedio uporedivost procena i minimizovao probleme po pitanju kvaliteta podataka. Konačno, prva verzija ovog pokazatelja uzima u obzir proizvodnju robe za sopstvene potrebe ili aktivnosti kao što su donošenje vode ili kućni poslovi. To znači da oni leže van definicije proizvodnje koju koristi Sistem nacionalnih računa UN. Stoga moramo zapamtiti da na osnovu statističkih standarda propisanih rezolucijom Međunarodne konferencije statističara rada procene zloupotrebe dečjeg rada predstavljaju korisna merila za svrhe upoređivanja različitih zemalja, ali nisu nužno dosledne procenama nacionalnog zakonodavstva o zloupotrebi dečjeg rada.

►► UNICEF je 90ih godina prošlog veka razvio globalni MICS program kao višenamenski međunarodni program za anketiranje domaćinstava koji pruža podršku državama u prikupljanju međunarodno uporedivih podataka o širokoj lepezi pokazatelja situacije dece i žena.

Kućica 1. Zakonski i merni standardi sa aspekta zloupotrebe dečjeg rada

Konvencija MOR br. 138 o minimalnim godinama starosti za uspostavljanje radnog odnosa iz 1973. države članice poziva da odrede minimalne godine starosti za zasnivanje radnog odnosa ili rada na svojoj teritoriji gde iste ne treba da budu ispod godina starosti završavanja obaveznog školovanja i, u svakom slučaju, nikako ispod 15 (Čl. 2, stav 3), kao i minimalne godine starosti koje ne treba da budu ispod 18 godina za zasnivanje bilo koje vrste radnog odnosa ili rada koji po svom karakteru ili okolnostima u kojima se obavlja može ugroziti zdravlje, sigurnost ili moral mladih – gde se isti obično naziva opasni rad (Čl. 3, stav 1).

Međutim, ne postoji univerzalna međunarodna lista opasnog rada. Stoga opasni oblici rada ili zapošljavanja zabranjeni za lica do 18 godina starosti mora da utvrdi nadležni državni organ nakon konsultacija sa organizacijama radnika i poslodavaca (Čl. 3, stav. 2). Konvencija takođe sadrži nekoliko klauzula o fleksibilnosti koje su prepuštene diskreciji nadležnih državnih organa u konsultaciji sa organizacijama radnika i poslodavaca. U njih spadaju i klauzule o minimalnim godinama starosti i lakom radu:

- (a) *Minimalne godine starosti.* Države članice čije su privredne i obrazovne mogućnosti nedovoljno razvijene, mogu da kao početne minimalne godine starosti preciziraju na 14 godina (Čl. 2, stav 4), iako neke odaberu da umesto toga odrede 16 godina.
- (b) *Laki rad.* Nacionalnim zakonima, odnosno propisima može da se dozvoli zapošljavanje ili rad osobama od 13 do 15 godina starosti na lakšim radovima koji (i) nisu štetni za njihovo zdravlje ili razvoj; i (ii) ne idu na štetu njihovog pohađanja škole, njihovog učešća u programima profesionalne orijentacije ili obuke koje je odobrio nadležni organ ili njihove sposobnosti da prate određenu nastavu (Čl. 7). U zemljama u razvoju donja granica za laki rad može biti 12 godina (čl. 7. stav 4).

Konvencija MOR br.182 o najgorim oblicima dečjeg rada iz 1999. dopunjava Konvenciju 138 naglašavajući najgore oblike dečjeg rada koje je neophodno momentalno eliminisati. Za svrhe ove konvencije termin najgori oblici dečjeg rada obuhvata:

- a) sve oblike ropstva ili običaja sličnih ropstvu, kao što su prodaja i krijumčarenje dece, dužničko ropstvo i kmetstvo i prinudni ili obavezni rad, uključujući prinudno ili obavezno regrutovanje dece za učešće u oružanim sukobima;
- b) korišćenje, nabavljanje ili nuđenje deteta radi prostitucije, proizvodnje pornografije ili za pornografske predstave;
- c) korišćenje, nabavljanje ili nuđenje deteta za nedozvoljene
- d) aktivnosti, naročito za proizvodnju i krijumčarenje droge onako kako su definisane relevantnim međunarodnim ugovorima; i
- e) rad koji je, po svojoj prirodi ili okolnostima u kojima se obavlja, verovatno štetan po zdravlje, bezbednost ili moral dece (čl. 3) („opasni rad“). **Preporuka MOR br. 190** državama daje detaljnije smernice za definisanje opasnog rada u nacionalnim okvirima.

Konvencija UN o pravima deteta iz 1989. prepoznaje pravo deteta da bude zaštićeno od ekonomskog iskorišćavanja i od obavljanja bilo kog posla koji bi mogao da bude opasan ili bi ometao školovanje deteta ili bi bio štetan po zdravlje deteta ili za fizički, mentalni, duhovni, moralni ili društveni razvoj deteta (čl. 32.1). Kako bi ovaj cilj bio ostvaren Konvencija države članice poziva da utvrde minimalnu starosnu granicu ili granice za zapošljavanje, uzimajući u obzir relevantne odredbe drugih međunarodnih instrumenata (čl. 32.2).

Rezolucija IV Dvadesete međunarodne konferencije statističara rada predstavlja prihvaćeni standard za merenje zloupotrebe dečjeg rada. Ona daje smernice o prevođenju međunarodnih pravnih standarda merenja zloupotrebe dečjeg rada u obliku statističkih podataka za svrhe merenja zloupotrebe dečjeg rada. Utvrđuje da se zloupotreba dečjeg rada može meriti sa aspekta uključenosti dece u radnu aktivnost bilo na osnovu opšte definicije proizvodnje ili definicije proizvodnje date u **Sistemu nacionalnih računa UN (SNR)**.

Izveštaj istraživanja višestrukih pokazatelja za 2019–2020 za Kosovo u celini kao i za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu na Kosovu (UNICEF and KAS 2020a, 2020b) predstavlja ažurirane informacije za procenjivanje socioekonomskih uslova života žena i dece kao i njihovu demografsku situaciju. Modul o dečjem radu dozvoljava formulisanje pokazatelja COR SDG 8.7.1 (sa i bez kućnih poslova) kao i još jednog MICS6 pokazatelja, koji obuhvata neke definicije opasnog rada. Odabrano je da se u MICS izveštaju predstavi verzija gde su i kućni poslovi obuhvaćeni procenama zloupotrebe dečjeg rada (COR 8.7.1 – pokazatelj 2). Stoga i ovaj izveštaj takođe koristi tu drugu definiciju za pokazatelj zloupotrebe dečjeg rada u celoj analizi. Rezultati su predstavljeni zasebno za Kosovo u celini, i zasebno za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu na Kosovu pošto se forma ankete i dobijeni ponderi razlikuju. Tabela 2.1 opisuje različite statističke definicije u cilju davanja punog pregleda.

► Tabela 2.1. Statističke definicije pokazatelja zloupotrebe dečjeg rada

Pokazatelj zloupotrebe dečjeg rada	Statistička definicija
Definicija koja se upotrebljava u MOR globalnim procenama zloupotrebe dečjeg rada	<p>Procenat dece koja su tokom poslednje nedelje obavljala ekonomske aktivnosti veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast ili se bavila opasnim poslovima definisanim na sledeći način:</p> <p>uzrast 5–17: zaposleni na opasnim poslovima (u opasnim zanimanjima ili delatnostima)</p> <p>uzrast 5–11: 1 sat ili više</p> <p>uzrast 12–14: 14 sati ili više</p> <p>uzrast 15–17: 43 sati ili više</p>
Pokazatelj COR 8.7.1 – Pokazatelj 1	<p>Procenat dece koja su tokom poslednje nedelje obavljala ekonomske aktivnosti veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast a gde se kao zloupotreba dečjeg rada klasifikuje:</p> <p>uzrast 5–11: 1 sat ili više</p> <p>uzrast 12–14: 14 sati ili više</p> <p>uzrast 15–17: 43 sati ili više</p>
Pokazatelj COR 8.7.1 – Pokazatelj 2	<p>Procenat dece koja su obavljala:</p> <p>- ekonomske aktivnosti tokom poslednje nedelje veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast a gde se kao zloupotreba dečjeg rada klasifikuje:</p> <p>uzrast 5–11: 1 sat ili više</p> <p>uzrast 12–14: 14 sati ili više</p> <p>uzrast 15–17: 43 sati ili više</p> <p>- kućne poslove tokom poslednje nedelje veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast a gde se kao zloupotreba dečjeg rada klasifikuje:</p> <p>uzrast 5–14 : 21 sati ili više</p>
Pokazatelj MICS6	<p>Procenat dece koja obavljaju ekonomske aktivnosti ili kućne poslove duže od graničnih vrednosti (predstavljenih u gornjem tekstu), ili rade pod opasnim uslovima.</p>

► 3. Deskriptivna analiza

Ovaj odeljak opisuje glavnu demografske i ekonomske karakteristike dece čiji rad se zloupotrebljava. prvenstveno razmatra korelaciju između zloupotrebe dečjeg rada i različitih faktora kao što su njihova socioekonomska situacija, obrazovanje i zdravlje. Ove crte mogu predstavljati istovremeno i faktor rizika za i posledicu zloupotrebe dečjeg rada. Stoga je razumevanje korelacije između ovih odlika i zloupotrebe dečjeg rada od ključnog značaja kako bismo znali koje grupe i karakteristike bi politike za borbu protiv zloupotrebe dečjeg rada trebalo da targetiraju.

Analiza počinje opisom aktivnosti koje deca obavljaju. Potonji pododeljci zatim detaljno razmatraju faktore domaćinstva i zajednice koji su u korelaciji sa zloupotrebom dečjeg rada. Nakon toga izveštaj zalazi dublje u vremensko trajanje dečjeg rada pre prelaska na njegov odnos sa školovanjem, bolešću i kućnim poslovima.

3.1. Aktivnosti koje deca obavljaju

Od vitalnog je značaja da prvo razumemo koliko dece na Kosovu trpi zloupotrebu dečjeg rada (to jest, stopu prevalencije iste). S obzirom na veći broj definicija zloupotrebe dečjeg rada, ovaj odeljak daje statističke podatke u skladu sa svakom od njih kako bismo dobili potpunu nepristrasnu sliku. Nažalost, ponderi koje MICS istraživanje kreira obuhvataju samo decu unutar domaćinstva i ne dozvoljavaju generisanje procene populacije. Međutim, ukoliko iskoristimo projekcije populacije Odeljenja za populaciju UN, moguće je izračunati grubu procenu broja dece na nivou populacije tako što ćemo procene istraživanja pomnožiti veličinom populacije.

Tabela 3.1 pokazuje da je 5,3 posto dece (19.642) na Kosovu izloženo zloupotrebi dečjeg rada po drugom pokazatelju COR 8.7.1. Ova brojka je nešto veća za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu i iznosi 7 posto (534). Međutim, ukoliko zanemarimo kućne poslove (prvi pokazatelj COR 8.7.1.), ostaje samo 3,8 posto dece ukupno na Kosovu (14.083) i 6,1 posto romske, aškalijske i egipćanske dece (465). MICS istraživanje koristi još jedan pokazatelj – MICS6 – koji razmatra broj sati i uslove rada ekonomskih aktivnosti i kućnih poslova koje deca obavljaju. Na osnovu ovog pokazatelja, prevalenca zloupotrebe dečjeg rada se gotovo udvostruči za svu decu na Kosovu i sa 5,3 poraste na 9,3 posto (19.642 na 34.467). Takođe se povećava sa 7 na 9 posto za romsku, aškalijsku i egipćansku decu (534 na 686). Tabela naglašava važnost kućnih poslova i opasnih uslova za merenje zloupotrebe dečjeg rada. Međutim, ostatak ovog izveštaja zloupotrebu dečjeg rada definiše u skladu sa drugim pokazateljem COR 8.7.1 za svrhe upoređivanja.

► **Tabela 3.1. Prevalenca zloupotrebe dečjeg rada na celom Kosovu i za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu**

Pokazatelj zloupotrebe dečjeg rada	Statistička definicija	Kosovo	Romska, aškalijska i egipćanska zajednica	
Pokazatelj COR 8.7.1 – pokazatelj 2	Procenat dece koja su obavljala: ekonomske aktivnosti tokom poslednje nedelje veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast a gde se kao zloupotreba dečjeg rada klasifikuje: uzrast 5–11: 1 sat ili više uzrast 12–14: 14 sati ili više uzrast 15–17: 43 sati ili više	5.3%	19 642	7% 534
	- kućne poslove tokom poslednje nedelje veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast a gde se kao zloupotreba dečjeg rada klasifikuje: uzrast 5–14: 21 sati ili više			
Pokazatelj COR 8.7.1 – pokazatelj 1	ekonomske aktivnosti tokom poslednje nedelje veći broj sati nego što je propisano za njihov uzrast a gde se kao zloupotreba dečjeg rada klasifikuje: uzrast 5–11: 1 sat ili više uzrast 12–14: 14 sati ili više uzrast 15–17: 43 sati ili više	3.8%	14 083	6.1% 465
Pokazatelj MICS6	Procenat dece koja obavljaju ekonomske aktivnosti ili kućne poslove duže od graničnih vrednosti (predstavljenih u gornjem tekstu), ili rade pod opasnim uslovima	9.3%	34 467	9% 686

Napomena: Opasni uslovi obuhvataju: nošenje teškog tereta, rad sa opasnim alatom ili upravljanje teškom mašinerijom, izloženost prašini, isparenjima ili gasu, izloženost ekstremnoj hladnoći, toploti ili vlažnosti, izloženost buci ili vibracijama, rad na visini, rad sa hemikalijama i eksplozivom, izloženost drugim nebezbednim ili nezdravim stvarima, procesima ili uslovima.

Stopa prevalencije značajno varira u odnosu na pol, mesto stanovanja, region i bogatstvo domaćinstva. Tabela 3.2 rezimira udeo dečjeg rada u svakom od ovih različitih slojeva. Neophodno je primetiti broj obzervacija istraživanja koje se odnose na zloupotrebu dečjeg rada u različitim starosnim grupama kao i za različite karakteristike. Na primer, tabele A.2 i A.3 u Apendiksu pokazuju veoma mali broj obzervacija zloupotrebe dečjeg rada u starosnoj kategoriji 15-17. Stoga je potrebno oprezno pristupiti tumačenju stupca u tabeli 3.2 za tu starosnu grupu.

Najveći udeo dece čiji rad se zloupotrebljava vidimo u grupi 12-14 (7,9 posto), nasuprot mlađoj (6,4 posto) i starijoj deci (1,1 posto). Generalno postoji malo veća verovatnoća da će se nedozvoljenim oblicima dečjeg rada baviti dečaci (6,4 posto) nego devojčice (4,1 posto). Zloupotreba dečjeg rada je dva puta prisutnija u ruralnim (6,8 posto) nego urbanim oblastima (3,2 posto). Deca iz regiona Uroševca (7,8 posto) i Gnjilana (6,8 posto) su takođe izložena zloupotrebi dečjeg rada od onih u preostalim pet kosovskih regiona. Konačno, kao što se dalo očekivati, najveći procenat dece uključene u zloupotrebu dečjeg rada (7,9%) možemo videti u najsiromašnijim domaćinstvima, koja su predstavljena najnižim kvintilom indeksa blagostanja. Stoga, najverovatniji profil deteta radnika na Kosovu je dečak od 12 do 14 godina iz najsiromašnijih domaćinstava u ruralnim oblastima Uroševca ili Gnjilana.

► **Tabela 3.2. Procenat zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, region i kvintilu indeksa blagostanja, Kosovo u celini**

		Starosna grupa			Ukupno dece 5-17 godina (%)
		Deca uzrasta 5-11 (%)	Deca uzrasta 12-14 (%)	Deca uzrasta 15-17 (%)	
Pol	Muški	7.8	9.3	1.1	6.4%
	Ženski	5.0	6.4	0.0	4.1%
Mesto stanovanja	Urbano	4.7	2.7	0.2	3.2%
	Ruralno	7.7	10.8	0.8	6.8%
Region	Đakovica	4.4	11.1	0.0	4.4%
	Gnjilane	7.4	10.7	1.0	6.8%
	Mitrovica	7.0	1.1	0.0	3.9%
	Peć	4.8	7.6	2.3	5.0%
	Prizren	2.3	9.9	2.0	4.0%
	Priština	7.2	7.8	0.0	5.6%
	Uroševac	11.0	9.4	0.0	7.8%
	Najsiromašniji	8.6	12.3	1.6	7.9%
Kvintil indeksa blagostanja	Drugi	5.0	8.4	0.5	5.0%
	Srednji	6.9	5.2	0.0	4.8%
	Četvrti	4.5	2.8	0.5	3.2%
	Najbogatiji	6.3	7.0	0.0	4.6%
Ukupno		6.4	7.9	0.6	5.3

Karakteristike romske, aškalijske i egipćanske zajednice kad je u pitanju zloupotreba dečjeg rada su nešto drugačije (tabela 3.3). Prvo, najveću prevalencu zloupotrebe dečjeg rada možemo naći kod najmanje dece; 8,2 posto dece od 5 do 11 godina starosti u poređenju sa 6,2 posto dece od 12 do 14 i 5,2 posto od 15 do 17 godina starosti. Drugo, u ovim zajednicama kod dečaka (9,2 posto) postoji dva puta veća verovatnoća zloupotrebe dečjeg rada nego kod devojčica (4,6 posto). Treće, zloupotreba dečjeg rada je prisutnija u ruralnim oblastima (8,1 posto) nego u urbanim (6 posto). Konačno, dok su stope zloupotrebe dečjeg rada više za siromašnija domaćinstva i u ovim zajednicama, najveći broj dece izložene zloupotrebi dečjeg rada visimo u drugom najmanjem kvintilu indeksa blagostanja (8,8 posto). Stoga, najverovatniji profil deteta radnika u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici sa Kosova je dečak od 5 do 11 godina iz grupe drugih po redu najsiromašnijih domaćinstava u ruralnim oblastima.

► **Tabela 3.3. Procenat zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, region i kvintilu indeksa blagostanja, romska, aškalijska i egipćanska zajednica**

		Starosna grupa			Ukupno dece 5-17 godina (%)
		Deca uzrasta 5-11 (%)	Deca uzrasta 5-11 (%)	Deca uzrasta 5-11 (%)	
Pol	Muški	9.6	7.4	10.0	9.2
	Ženski	6.6	4.8	0.0	4.6
Mesto stanovanja	Urbano	6.7	6.1	4.4	6.0
	Ruralno	9.7	6.2	6.0	8.1
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	8.7	6.9	4.8	7.5
	Drugi	11.3	7.6	3.9	8.8
	Srednji	4.8	7.5	6.3	5.8
	Četvrti	5.8	1.7	8.6	5.7
	Najbogatiji	9.2	8.0	0.0	6.8
Ukupno		8.2	6.2	5.2	7.0

Jedna način posmatranja odnosa između dečjeg rada i školovanja jeste razvrstavanjem dečje populacije u četiri zasebne grupe aktivnosti – decu koja samo rade, decu koja samo pohađaju školu, decu koja kombinuju posao i školovanje i decu koja niti pohađaju školu niti rade. Tabele 3.4 i 3.5 bliže objašnjavaju ovo pitanje za decu uzrasta 5-14 i 15-17. Fokusiraju se na učešće dece u ekonomskim aktivnostima a ne zloupotrebu dečjeg rada kako bismo obuhvatili veću grupu dece koja mogu biti u opasnosti da budu izložena zloupotrebi dečjeg rada. Jedan generalni nalaz koji se jasno vidi u obe tabele za decu na Kosovu jeste da velika većina dece pohađa školu. Čak i većina dece koja rade kombinuju školovanje i rad. Mnogo je manja verovatnoća da će deca samo raditi (1 posto dece uzrasta 5-14 nasuprot 1,8 posto onih uzrasta 15-17) nego niti raditi niti pohađati školu (4 posto dece uzrasta 5-14 nasuprot 6,5 posto one uzrasta 15-17). Ovi trendovi su slični za oba pola, regione i životne sredine.

► Tabela 3.4. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 5-14, Kosovo u celini (procenat)

		Uzajamno isključive kategorije aktivnosti				(a)&(c)	(b)&(c)	(a)&(d)
		(a) Samo rade (%)	(b) Samo pohađaju školu (%)	(c) Rad i škola (%)	(d) Ni jedno ni drugo (%)	Ukupno rade (%)	Ukupno pohađaju školu (%)	Ukupno van školovanja (%)
Pol	Muški	0.7	79.9	14.9	4.5	15.7	94.8	5.2
	Ženski	0.3	91.0	5.6	3.1	5.9	96.6	3.4
Mesto stanovanja	Urbano	0.7	88.7	5.9	4.8	6.6	94.5	5.5
	Ruralno	0.4	82.9	13.6	3.1	14.0	96.5	3.5
Region	Đakovica	0.0	84.5	9.2	6.3	9.2	93.7	6.3
	Gnjilane	0.3	90.0	7.9	1.9	8.1	97.8	2.2
	Mitrovica	0.2	84.2	12.4	3.3	12.6	96.6	3.4
	Peć	0.6	81.5	11.0	6.9	11.6	92.5	7.5
	Prizren	0.4	87.1	8.9	3.7	9.3	95.9	4.1
	Priština	1.0	85.4	10.4	3.2	11.4	95.7	4.3
	Uroševac	0.3	83.8	12.8	3.1	13.1	96.6	3.4
Ukupno 5-14		0.5	85.3	10.4	3.8	10.9	95.7	4.4

► **Tabela 3.5. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 15-17, Kosovo u celini (procenat)**

		Uzajamno isključive kategorije aktivnosti				(a)&(c)	(b)&(c)	(a)&(d)
		(a) Samo rade (%)	(b) Samo pohađaju školu (%)	(c) Rad i škola (%)	(d) Ni jedno ni drugo (%)	Ukupno rade (%)	Ukupno pohađaju školu (%)	Ukupno van školovanje (%)
Pol	Muški	3.2	59.5	29.6	7.6	32.8	89.2	10.9
	Ženski	0.0	86.7	8.1	5.2	8.1	94.8	5.2
Mesto stanovanja	Urbano	1.8	78.3	12.0	7.8	13.9	90.4	936
	Ruralno	1.7	67.6	25.1	5.6	26.8	92.7	7.3
Region	Đakovica	0.0	60.9	23.2	15.9	23.2	84.1	15.9
	Gnjilane	2.2	73.7	24.1	0.0	26.3	97.8	2.2
	Mitrovica	0.9	78.6	16.8	3.7	17.8	95.4	4.6
	Peć	3.4	65.6	25.2	5.8	28.6	90.9	9.2
	Prizren	4.6	68.9	17.8	8.7	22.4	86.7	13.4
	Priština	1.1	72.4	18.7	7.8	19.9	91.1	8.9
	Uroševac	0.6	81.7	17.7	0.0	18.3	99.4	0.6
Ukupno 15-17		1.8	72.0	19.8	6.5	21.5	91.7	8.3

Stanje stvari u ovom pogledu je lošije za decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice (tabele 3.6 i 3.7). Skoro svako četvrto dete uzrasta 5-14 i troje od petoro dece uzrasta 15-17 ne pohađaju školu. Štaviše, većina dece koja ne pohađaju školu nije ni radno angažovano. Ovi nalazi važe za oba pola, sve starosne grupe i životne sredine, ali situacija je naročito alarmantna za devojčice ili decu iz ruralnih područja uzrasta 15-17. Samo 37,3 posto devojaka uzrasta 15-17 pohađa školu, dok 60,8 niti pohađa školu niti radi. Slično tome, u ruralnim oblastima samo 35,1 posto dece uzrasta 15-17 pohađa školu, dok 54 posto niti pohađa školu niti radi.

► Tabela 3.6. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 5-14, romska, aškalijska i egipćanska zajednica (procenat)

		Uzajamno isključive kategorije aktivnosti				(a)&(c)	(b)&(c)	(a)&(d)
		(a)	(b)	(c)	(d)	Ukupno rade (%)	Ukupno pohađaju školu (%)	Ukupno van školovanja (%)
		Samo rade (%)	Samo pohađaju školu (%)	Rad i škola (%)	Ni jedno ni drugo (%)			
Pol	Muški	1.5	69.6	8.2	20.8	9.7	77.7	22.3
	Ženski	2.0	70.7	4.7	22.5	6.8	75.5	24.6
Mesto stanovanja	Urbano	1.8	66.4	5.4	26.4	7.2	71.8	28.2
	Ruralno	1.7	73.8	7.7	16.8	9.4	81.5	18.5
Ukupno 5-14		1.8	70.1	6.5	21.6	8.3	76.7	23.4

► Tabela 3.7. Status aktivnosti dece po polu, regionu i mestu stanovanja, starosna grupa 15-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica (procenat)

		Uzajamno isključive kategorije aktivnosti				(a)&(c)	(b)&(c)	(a)&(d)
		(a)	(b)	(c)	(d)	Ukupno rade (%)	Ukupno pohađaju školu (%)	Ukupno van školovanja (%)
		Samo rade (%)	Samo pohađaju školu (%)	Rad i škola (%)	Ni jedno ni drugo (%)			
Pol	Muški	20.0	40.3	7.8	32.0	27.7	48.1	51.9
	Ženski	1.9	35.1	2.2	60.8	4.1	37.3	62.7
Mesto stanovanja	Urbano	11.6	42.5	7.2	38.7	18.8	49.7	50.3
	Ruralno	10.9	32.4	2.7	54.0	13.7	35.1	64.9
Ukupno 15-17		11.3	37.8	5.1	45.8	16.4	42.9	57.1

Stoga se, na prvi pogled, čini da angažovanost u ekonomskim aktivnostima ne ometa decu na Kosovu da ulažu u svoje obrazovanje, bar što se pohađanja kole tiče. Međutim, kod dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice postoji zabrinjavajući stepen neaktivnosti gde veliki procenat njih niti pohađa školu niti radi. Sledeći pododeljci nam dozvoljavaju da dodatno istražimo karakteristike i povezane probleme sa aspekta zdravlja i obrazovanja kako bismo bolje razumeli obim problema zloupotrebe dečjeg rada na Kosovu i njegove implikacije.

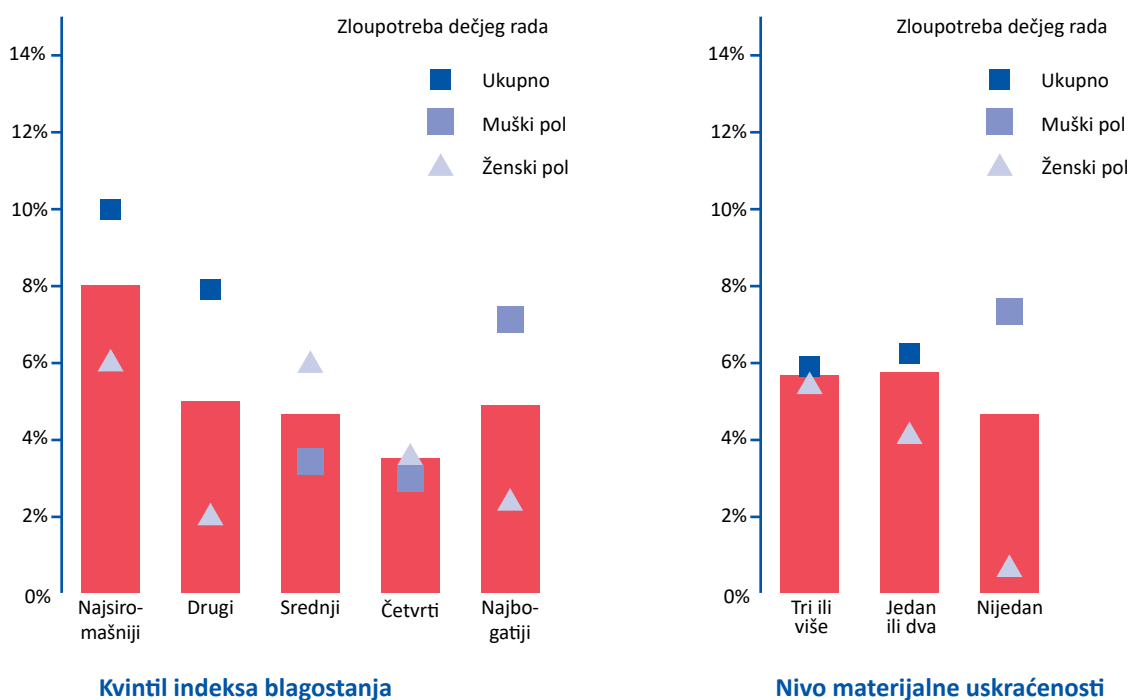
3.2. Faktori u domaćinstvu i zajednici koji su povezani sa zloupotrebom dečjeg rada

Ovaj pododeljak se fokusira na karakteristike domaćinstava i zajednica koje se najčešće povezuju sa zloupotrebom dečjeg rada. Može poslužiti kao osnova za širu diskusiju o tome zašto se deca upuštaju u aktivnosti koje donose novac i šta se može preduzeti kako bi se eliminisali najgori oblici dečjeg rada. Na primer, kako bismo pokušali da shvatimo faktore koje treba targetirati rešenjima politika, to jest, faktore koji prouzrokuju zloupotrebu dečjeg rada, može biti od pomoći da se utvrdi korelacija između učestalosti zloupotrebe dečjeg rada i karakteristika domaćinstava i područja u kojima deca žive. Međutim, neophodno je oprezno pristupiti izvlačenju zaključaka iz oblasti politika zasnovanih isključivo na korelacijama pošto korelacija ne predstavlja nužno i uzročno-posledični odnos.

Zloupotreba dečjeg rada je uglavnom prisutnija kod siromašne dece i dece iz porodica sa niskim prihodima. Ovaj nalaz naglašava verovatnoću da će se socioekonomski ugrožena domaćinstva okrenuti zloupotrebi dečjeg rada kako bi pokrila svoje osnovne potrebe. Pa ipak, odnos između zloupotrebe dečjeg rada i siromaštva može biti i potpuno suprotan. Deca kojoj je obrazovanje uskraćeno ili ograničeno jer su angažovana na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada neće posedovati veštine neophodne za adekvatno zaposlenje kad porastu, što povećava izgleda da će živeti u siromaštvu. Slike 3.1 i 3.2 pokazuju ukupne stope zloupotrebe dečjeg rada, kao i stope razvrstane po polu za domaćinstva iz različitih kvintila indeksa blagostanja i sa različitih nivoa materijalne uskraćenosti.

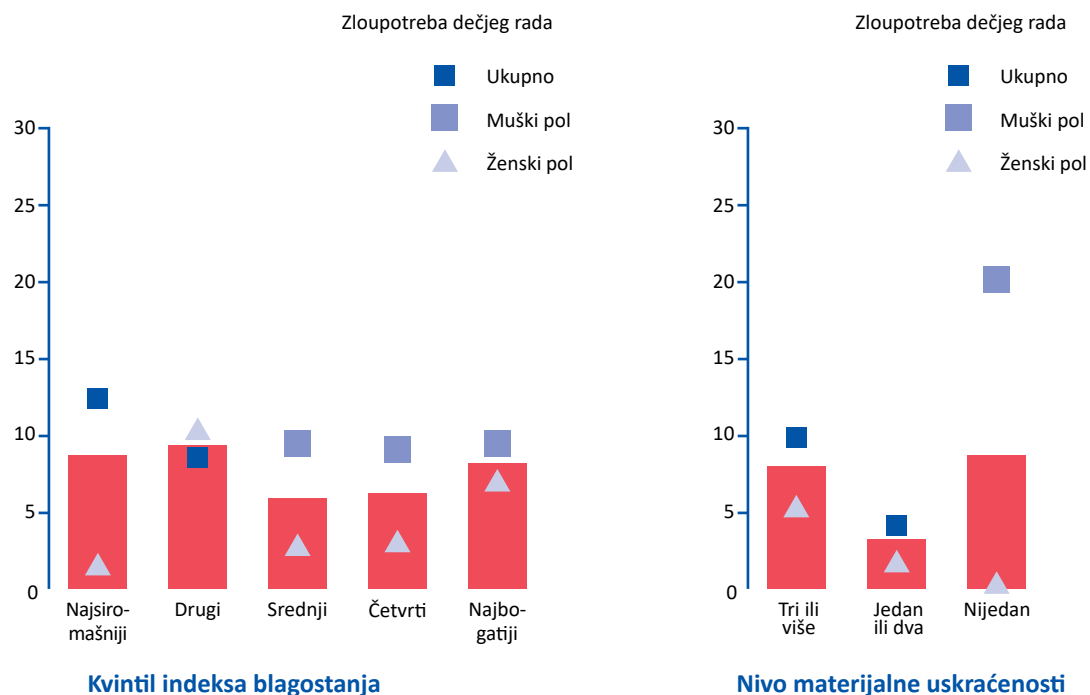
Slika 3.1 pokazuje da se procenat kosovske dece izložene zloupotrebi dečjeg rada generalno smanjuje što domaćinstvo bolje stoji na skali distribucije blagostanja, te da postoji veća verovatnoća da će deca iz domaćinstava u najnižem kvintilu indeksa blagostanja biti izložena zloupotrebi dečjeg rada od druge dece. Takođe pokazuje da postoji značajno veća verovatnoća da će dečaci biti izloženi zloupotrebi dečjeg rada u svim kvintilima indeksa blagostanja osim srednjeg i četvrtog, gde je, potpuno suprotno, ta verovatnoća veća za devojčice. Međutim, verovatnoća zloupotrebe dečjeg rada ne pokazuje značajne varijacije između dece iz domaćinstava sa različitim nivoima materijalne uskraćenosti. Pa ipak se nalazi razvrstani po polu donekle razlikuju – postoji negativna korelacija između materijalne uskraćenosti domaćinstva i zloupotrebe dečjeg rada kod devojčica, dok za dečake važi suprotno.

► Slika 3.1. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po kvintilu blagostanja domaćinstva, materijalnoj uskraćenosti domaćinstva i polu, Kosovo u celini

Odnosi između blagostanja domaćinstva, materijalne uskraćenosti i zloupotrebe dečjeg rada nisu potpuno jednostavni za decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Na primer, slika 3.2 pokazuje kod dečaka iz najsiromašnijih domaćinstava postoji veća verovatnoća da će biti izloženi zloupotrebi dečjeg rada, ali isto ne važi za devojčice. Negativna korelacija između materijalne uskraćenosti domaćinstava i devojčica izloženih zloupotrebi dečjeg rada koja je već utvrđena na nivou celog Kosova važi i za romske, aškalijske i egipćanske devojčice. Međutim, kod dečaka iz domaćinstava koja nisu materijalno uskraćena postoji veća verovatnoća da će biti izloženi zloupotrebi dečjeg rada nego kod onih iz domaćinstava sa bar jednim oblikom materijalne uskraćenosti. Ovo bi se moglo objasniti time da ovi radno angažovani dečaci doprinose materijalnoj obezbeđenosti domaćinstva te otud pozitivna korelacija.

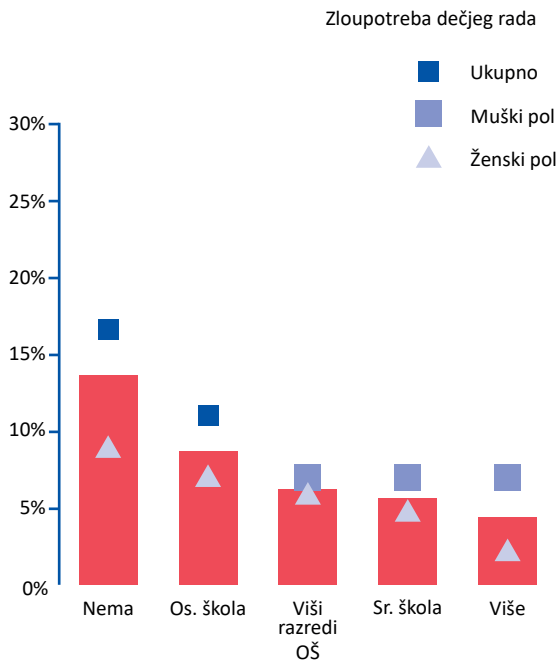
► Slika 3.2. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po kvintilu blagostanja domaćinstva, materijalnoj uskraćenosti domaćinstva i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

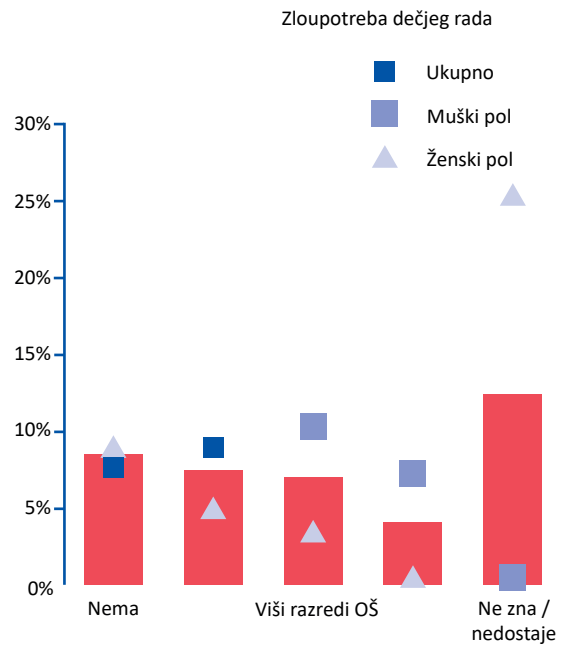
Još jedna bitna karakteristika domaćinstva povezana sa verovatnoćom izlaganja dece zloupotrebi dečjeg rada jeste stepen obrazovanja glave porodice. Ukoliko dete dolazi iz domaćinstva sa visoko obrazovanom glavom porodice, manje je verovatno da će biti izloženo zloupotrebi dečjeg rada. Bazična pretpostavka je da su odrasli u tom domaćinstvu bolje osposobljeni da pomognu dci da na najbolji način iskoriste svoj potencijal za zarađivanje pošto su svesniji koristi od obrazovanja i/ili u boljoj poziciji da to učine.

Slika 3.3 pokazuje da je ovaj nalaz validan na nivou celog Kosova: što je obrazovanija glava domaćinstva, to je niži procenat dece iz te grupe domaćinstava koja su izložena zloupotrebi dečjeg rada. Nasuprot tome, deca iz domaćinstava gde glava domaćinstava nema ni najnižu stručnu spremu će verovatnije biti izložena zloupotrebi dečjeg rada. Pored toga, dok je manja verovatnoća da će devojčice biti izložene zloupotrebi dečjeg rada u poređenju sa dečacima, negativna korelacija između stepena stručne spreme glave domaćinstva i zloupotrebe dečjeg rada važi za oba pola. Ovaj odnos nije tako jednostavan u slučaju romske, egipćanske i aškalijske dece, kao što i pokazuje slika 3.4. Najveći procenat zloupotrebe dečjeg rada možemo naći u domaćinstvima gde nemamo nikakve informacije o stepenu stručne spreme glave domaćinstva. Međutim, slično kao i kod odnosa sa bogatstvom domaćinstva, kod devojčica iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice rizik da će biti izložene zloupotrebi dečjeg rada veći što je glava domaćinstva manje obrazovana.

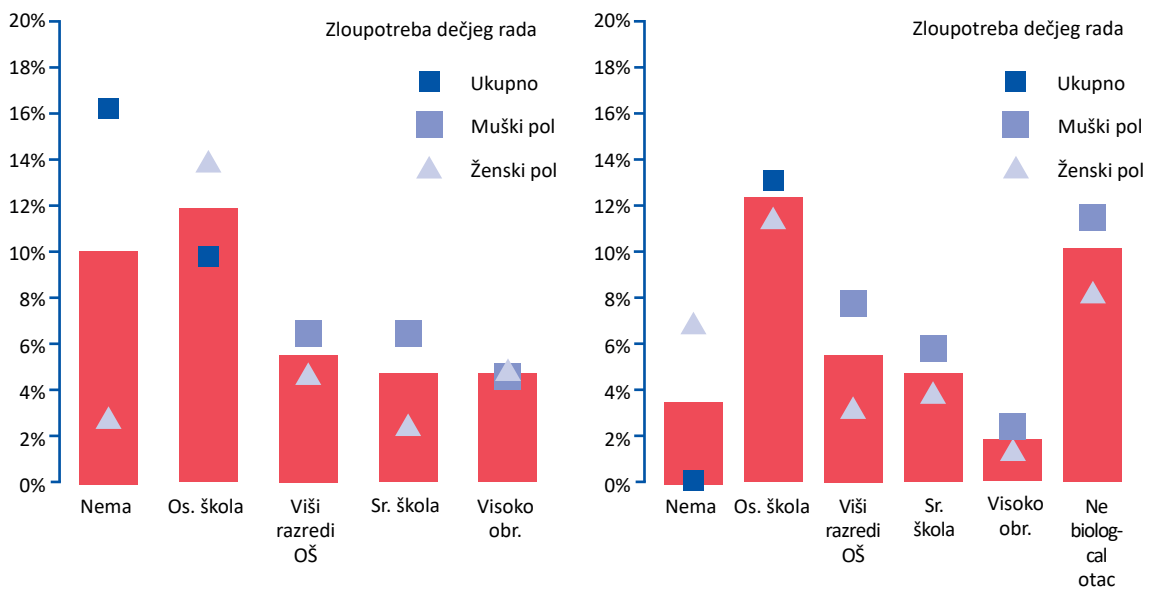
► Slika 3.4. Zloupotreba dečjeg rada i nivo stručne spreme glave domaćinstva, romska, aškalijaska i egipćanska zajednica

► Slika 3.3. Zloupotreba dečjeg rada i nivo stručne spreme glave domaćinstva, Kosovo u celini

► Slika 3.5. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po nivou stručne spreme i polu glave domaćinstva, Kosovo u celini

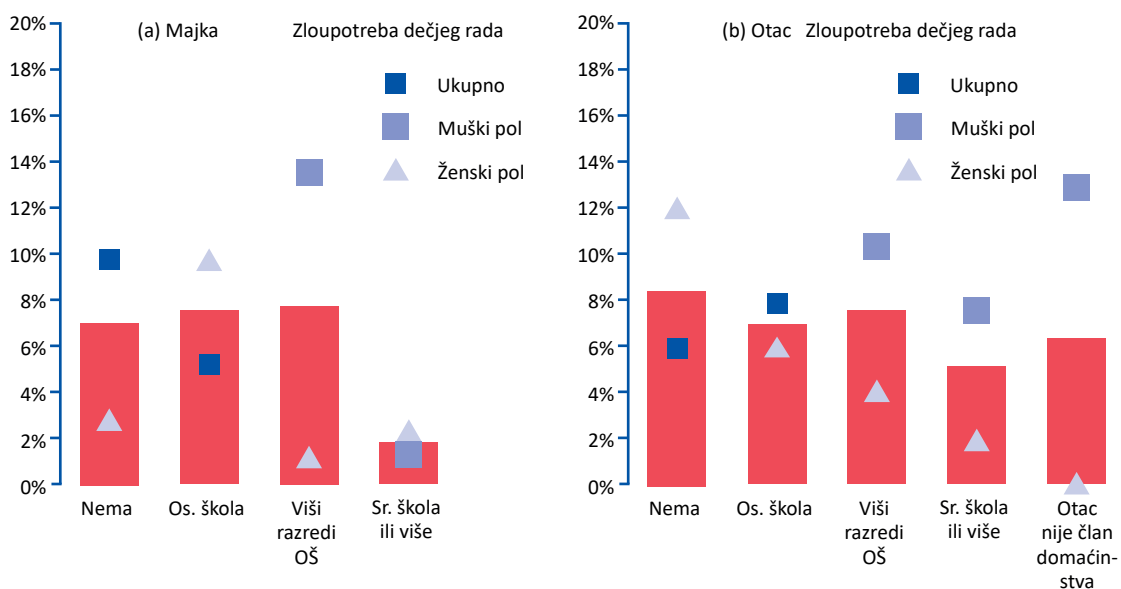

Dok nivo stručne spreme glave domaćinstva služi kao zamena za više socioekonomskih atributa, nivoi obrazovanja roditelja mogu da ponude još detaljniji pregled odnosa između obrazovanja i zloupotrebe dečjeg rada. Slika 3.5 pokazuje prevalencu zloupotrebe dečjeg rada u odnosu na obrazovanje majki i očeva. Slično nalazima o obrazovanju glave domaćinstva, obrazovanje roditelja je takođe u negativnoj korelaciji sa prevalencom zloupotrebe dečjeg rada. Ovaj odnos je nešto robusniji kad je u pitanju stručna sprema majke. Kad su u pitanju deca koja ne žive sa biološkim očevima, postoji otprilike ista verovatnoća da će biti izložena zloupotrebi dečjeg rada kao ona čiji su očevi završili samo osnovnu školu. Ovi trendovi su slični i za dečake i za devojčice.

Kao kod rezultata zasnovanih na stepenu stručne spreme glave domaćinstva, ne postoji tako jasna veza između zloupotrebe dečjeg rada i obrazovanja roditelja kod romske, aškalijske i egipćanske dece. Ipak, slika 3.6 pokazuje da najmanji procenat dece izložene zloupotrebi dečjeg rada je u grupi onih čije majke su završile bar višu školu. Pored toga, što je obrazovaniji otac devojčice to je manja verovatnoća da će ona biti izložena dečjem radu, dok za dečake važi suprotno.

Pored toga što pružaju značajnu obrazovanja, ovi nalazi takođe predstavljaju zamenu za finansijsko stanje i opštu socioekonomsku situaciju domaćinstava i roditelja. Što je manje imućno domaćinstvo na Kosovu, to je veći rizik da će dete biti izloženo zloupotrebi dečjeg rada. Ovaj odnos je takođe izražen kod romskih, aškalijskih i egipćanskih devojčica dok za dečake često važi potpuno suprotno. Ovo bi se moglo objasniti time da ti romski, aškalijski i egipćanski dečaci doprinose finansiranjama domaćinstva, otud i pozitivna korelacija između obrazovanja i zloupotrebe dečjeg rada.

► Slika 3.6. Procenat dece uzrasta 5-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada, po nivou stručne spreme i polu glave domaćinstva, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

3.3. Vremensko trajanje dečjeg rada

Ovaj pododeljak se fokusira na vreme koje deca provedu izložena zloupotrebi dečjeg rada, pošto to može imati posledica po njihovo obrazovanje i zdravlje. Rad tokom dužeg perioda ne samo da može da izmori decu, već i da ih izloži opasnostima na radu. usled toga, deca mogu da prestanu da izostaju iz škole ili odriču se drugih dečjih aktivnosti. Ovaj deo se fokusira samo na sate provedene u ekonomskoj aktivnosti koje su ispitanici sami prijavili. Sati utrošeni na kućne poslove i ukupni sati dečjeg rada su dati u pododeljku 3.6.

Tabela 3.8 predstavlja prosečne sati plaćene aktivnosti za decu izloženu zloupotrebi dečjeg rada razvrstane po uzrastu, polu i mestu stanovanja. Potrebno je napomenuti da su ćelije u tabeli za devojčice uzrasta 12-17 godina prazne jer nije identifikovana zloupotreba dečjeg rada za tu kategoriju. Deca na Kosovu u celini provedu 10,3 obavljajući nedozvoljene oblike dečjeg rada. Grupa uzrasta 15-17 godina radi mnogo više od mlađe dece: 58,8 nasuprot 8,4 sati nedeljno. Dečaci u proseku rade više sati od devojčica; 12,2 u poređenju sa 4,7 sati nedeljno. Deca u ruralnim oblastima rade nešto više sati od one u urbanim: 10,6 nasuprot 9,4 sati nedeljno.

► **Tabela 3.8. Vremensko trajanje dečjeg rada: prosečno nedeljno radno vreme, po uzrastu, mestu stanovanja i polu, Kosovo u celini**

		Sati rada, po uzrastu				
		5-11 godina	12-14 godina	15-17 godina	5-14 godina	5-17 godina
Pol	Muški	6.0	17.4	58.8	9.8	12.2
	Ženski	4.7			4.7	4.7
Mesto stanovanja	Urbano	6.9	18.8	56.0	8.2	9.4
	Ruralni	4.9	17.2	59.4	8.5	10.6
Pol i mesto stanovanja	Muški, urbano	7.6	18.8	56.0	9.0	10.2
	Muški, ruralno	4.8	17.2	59.4	10.2	13.1
	Ženski, urbano	1.4			1.4	1.4
	Ženski, ruralno	5,0			5,0	5,0
Ukupno		5.5	17.4	58.8	8.4	10.3

Tabela 3.9 pokazuje da deca iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice rade skoro dva puta duže od dece na Kosovu u celini: 18,6 sati nedeljno nasuprot nacionalnom proseku od 10,3 posto. Čak i u ovoj podgrupi dece, ona uzrasta 15 do 17 godina rade znatno više od druge: 61,2 nasuprot 7,6 sati nedeljno. Ovakav veliki jaz je uglavnom zasnovan na satima rada dečaka. U ovim zajednicama razlika u satima rada između dece u urbanim i ruralnim oblastima je zanemarljiva.

► Tabela 3.9. Vremensko trajanje dečjeg rada: prosečno nedeljno radno vreme, po uzrastu, mestu stanovanja i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

		Sati rada, po uzrastu				
		5-11 godina	12-14 godina	15-17 godina	5-14 godina	5-17 godina
Pol	Muški	5.9	24.5	61.2	8.9	23.3
	Ženski	5.1			5.1	5.1
Mesto stanovanja	Urbano	6.4	18.0	58.6	6.7	19.1
	Ruralni	5.0	25.3	63.4	8.2	18.2
Pol i mesto stanovanja	Muški, urbano	9.1	18.0	58.6	9.8	31.9
	Muški, ruralno	4.9	25.3	63.4	8.6	20.0
	Ženski, urbano	4.8			4.8	4.8
	Ženski, ruralno	5.8			5.8	5.8
Ukupno 15-17		5.6	24.5	61.2	7.6	18.6

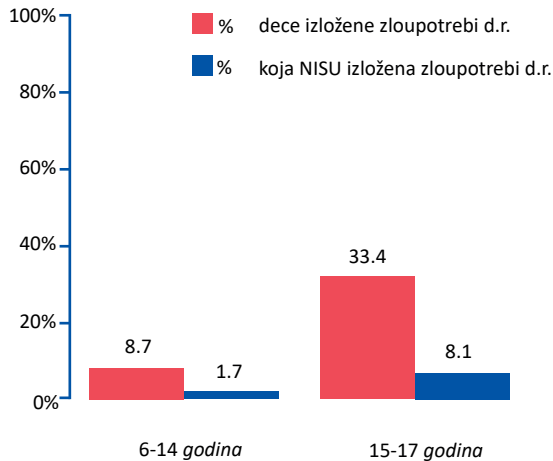
3.4. Zloupotreba dečjeg rada i školovanje

Jedan od najznačajnijih faktora za utvrđivanje dugoročnih efekata zloupotrebe dečjeg rada je koliko ometa obrazovanje dece. Deca izložena zloupotrebi dečjeg rada obično ili ni ne idu u školu ili provode znatno manje vremena baveći se obrazovnim aktivnostima. Stoga su u nepovoljnijoj poziciji sa aspekta svoje sposobnosti da steknu obrazovanje i veštine neophodne za unosno zaposlenje kad odrastu. U tom svetlu, ovaj pododeljak razmatra odnos između zloupotrebe dečjeg rada i sa naročitim fokusom na uticaj zloupotrebe dečjeg rada na kapacitet dece da pohađaju školu. Pohađanje škole i napredovanje u njoj takođe predstavljaju suštinske apsekte uspeha dece na njihovom obrazovnom putu. Štaviše, razvrstavanje po uzrastu i polu može da otkrije naročito ranjive grupe. Međutim, podaci iz istraživanja ne nude dovoljno informacija kako bi se oformili ti pokazatelji i razvrstavanje je ograničeno usled malog broja obzervacija.

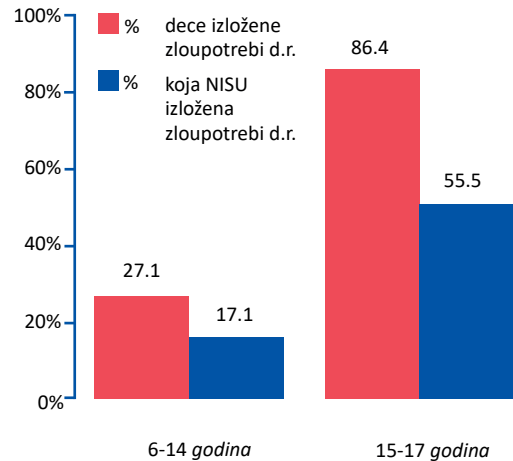
Slike u nastavku teksta predstavljaju stopu dece koja ne pohađaju školu i izložena su zloupotrebi dečjeg rada i, naročito bitno, njihovu relativnu uskraćenost u ovom pogledu u odnosu na decu koja ne rade za dve starosne grupe: 6-14 (osnovna škola) i 15-17 (srednja škola). Slika 3.7 pokazuje da su stope nepohađanja škole na Kosovu u celini više za decu izloženu zloupotrebi dečjeg rada nego za njihove vršnjake koji ne rade. Oko 8,7 posto dece uzrasta 6-14 godina izložene zloupotrebi dečjeg rada ne ide u školu, nasuprot 1,7 posto dece istog uzrasta koja ne rade. Razlika je čak izraženija kod starije dece: 33,4 posto dece uzrasta 15-17 izložene zloupotrebi dečjeg rada ne pohađa školu nasuprot 8,1 posto one koja ne radi.

Slika 3.8 se fokusira na romsku, aškalijsku i egipćansku decu. Trend je isti i za decu iz ovih zajednica, ali se mora napomenuti da su njihove stope nepohađanja škole izuzetno visoke. Skoro 9 od 10 dece izložene zloupotrebi dečjeg rada uzrasta 15-17 ne pohađa školu. Međutim, stope nepohađanja padaju na šest od desetoro dece koja ne rade. Situacija je nešto manje nepovoljna za decu uzrasta 6-14 – oko troje od desetoro ove dece izložene zloupotrebi dečjeg rada ne pohađaju školu za razliku od dvoje od desetoro koja ne rade.

► Slika 3.7. Stopa nepohađanja škole i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 6-17, Kosovo u celini

► Slika 3.8. Stopa nepohađanja škole i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 6-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

U odeljku 3.1, vidim da deca na Kosovu obično rad kombinuju sa školovanjem. Međutim, ovaj odeljak nudi drugačiju sliku za one u najgoroj situaciji. Kod dece izložene zloupotrebi dečjeg rada postoji veća verovatnoća da uopšte neće biti deo obrazovnog sistema za razliku od one koja ne rade. Štaviše, deca iz romske, aškalijske, egipćanske zajednice su naročito ranjiva u ovom pogledu. Stoga, i dalje postoji puno prostora za napredak napolju staranja da ova deca ostanu u školi.

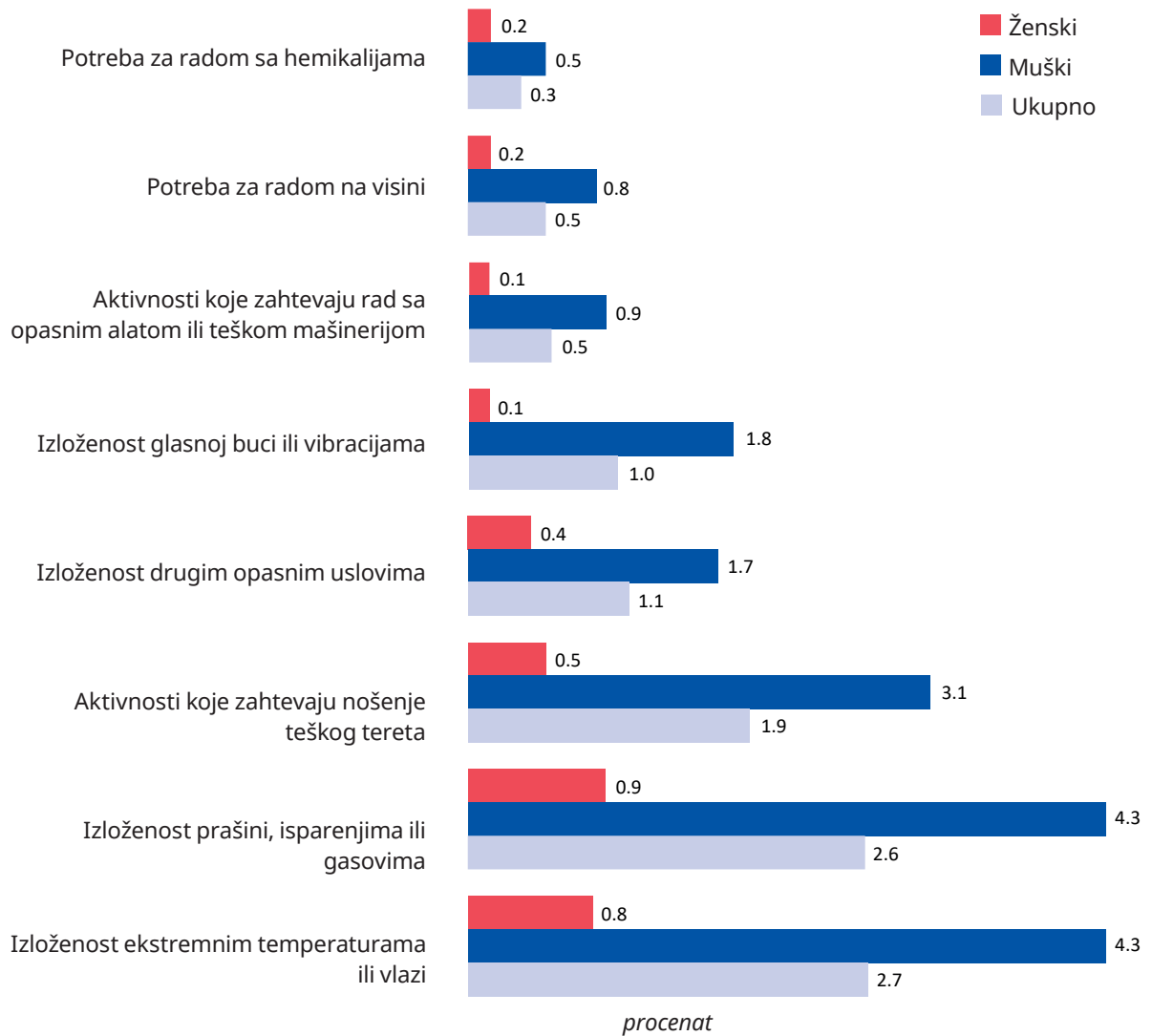
3.5. Izloženost opasnostima po zdravlje i bezbednost na radu

Ovaj pododeljak se fokusira na opasnosti po bezbednost i zdravlje na radu koje prete deci. Aspekt bezbednosti i zdravlja na radu kod dece predstavlja osnovni međunarodnih propisa koji regulišu zloupotrebu dečjeg rada i koji postavljaju standarde za oblasti, poslove i uslove rada koji treba da budu pokriveni nacionalnim definicijama opasnog rada. Mere politika bi potom trebalo da ovim oblastima daju prioritet u okviru borbe protiv zloupotrebe dečjeg rada. Dok MICS istraživanje za 2019-20 na Kosovu nije prikupljalo podatke o zanimanjima ili delatnostima, sadržalo je odeljak o izloženosti dece nizu opasnih uslova rada. Ove informacije ne dozvoljavaju formulisanje pokazatelja opasnog rada kako ih MOR definiše, ali ipak otkriva dosta toga o situacijama sa kojima se deca suočavaju čak i ako nisu klasifikovane kao zloupotreba dečjeg rada u skladu sa pokazateljem COR SDG 8.7.1.

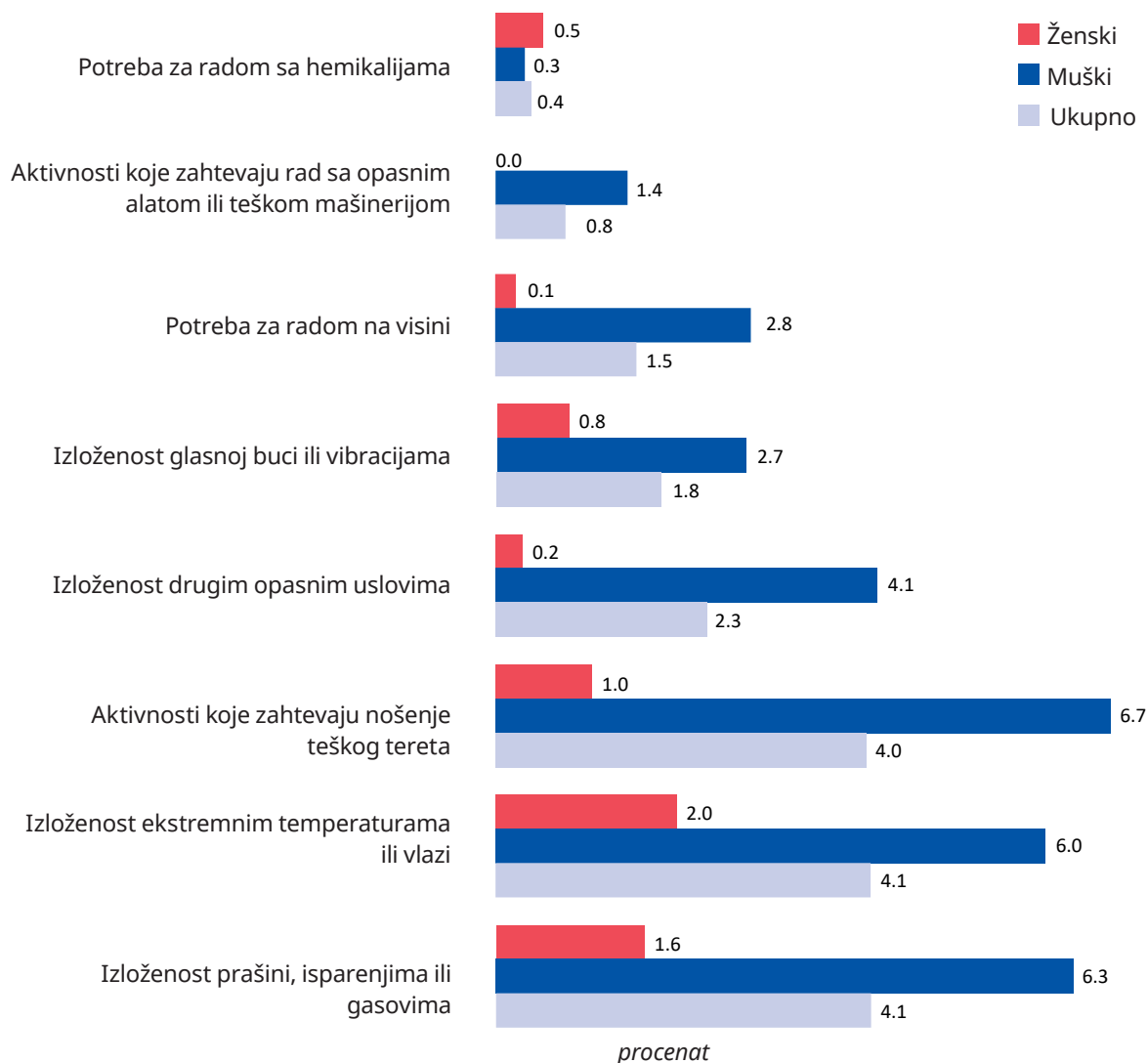
Slika 3.9 pokazuje da je mali broj dece izložen opasnim uslovima rada. Najuočajenija opasnost na radu je izloženost ekstremnim temperaturama ili vlazi, prašini, isparenjima ili gasovima, gde je oko 2,7 posto dece izloženo bar jednom od ovih elemenata. Iako je stepen izloženosti nizak, dečaci su i dalje izloženiji opasnostima po bezbednost i zdravlje na radu od devojaka. Slika 3.10 pokazuje da su opasnosti na radu dva puta prisutnije za romsku, aškalijsku i egipćansku decu. Pored toga, razlika između dečaka i devojčica u ovim zajednicama je još veća nego kod dece na Kosovu u celini.

► Slika 3.9. Procenat dece uzrasta 5-17 godina izložene opasnostima po bezbednost i zdravlje na radu, po tipu opasnosti i polu, Kosovo u celini.

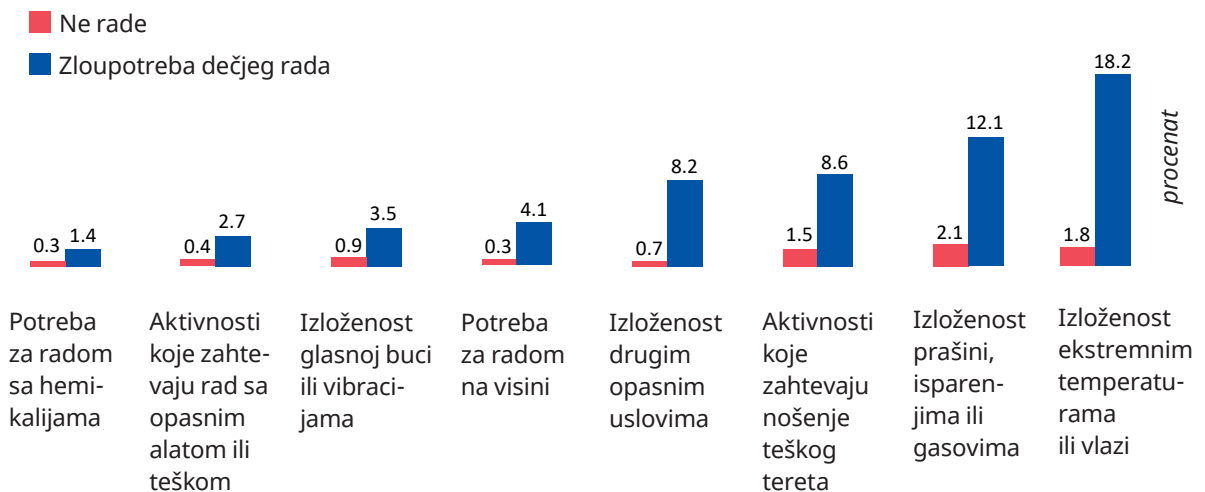

► Slika 3.10. Procenat dece uzrasta 5-17 godina izložene opasnostima po bezbednost i zdravlje na radu, po tipu opasnosti i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

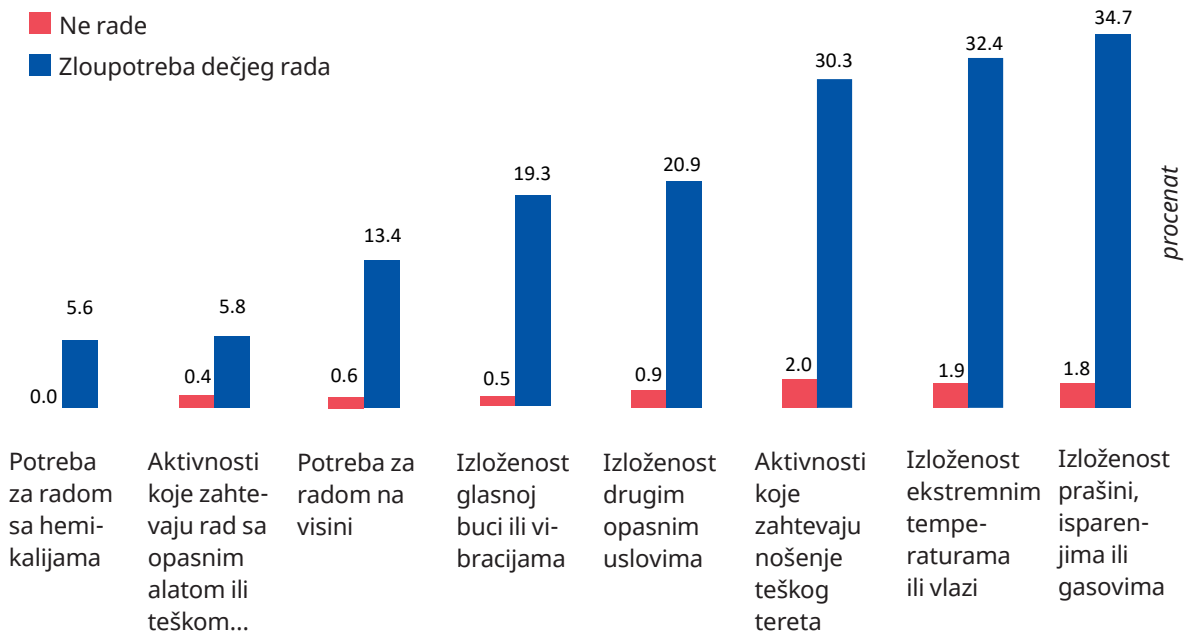

Dok se čini da je broj dece koja se suočava sa opasnim uslovima na radu nije veliki, situacija se značajno menja kad uporedimo decu izloženu zloupotrebi dečjeg rada nasuprot onoj koja ne rade. Slika 3.11 pokazuje da sa aspekta bilo kog rizika na radu, postoji značajno veća verovatnoća da će se deca izložena zloupotrebi dečjeg rada suočiti sa opasnošću na radu nego deca koja nisu. Na primer, 18,2 posto dece izložene zloupotrebi dečjeg rada je bilo izloženo ekstremnim temperaturama ili vlazi na radu u poređenju sa samo 1,8 posto dece koja rade. Štaviše, slika 3.12 pokazuje da su stope izlaganja opasnim uslovima još veće za romske, aškalijske i egipćanske dečje radnike. Otprilike jedno od troje dece u ovim zajednicama je bilo izloženo prašini, isparenjima ili gasovima na radu. Ovaj broj iznosi samo 1,8 posto za romsku, aškalijsku i egipćansku decu koja nisu izložena zloupotrebi dečjeg rada. Ovi nalazi naglašavaju dodatna kritična pitanja povezana sa decom u ovim nepovoljnim okolnostima na koja mere politike moraju da obrate posebnu pažnju.

► Slika 3.11. Opasni uslovi i zloupotreba dečjeg rada: Procenat dece uzrasta 5-17, Kosovo u celini

► Slika 3.12. Opasni uslovi i zloupotreba dečjeg rada: Procenat dece uzrasta 5-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

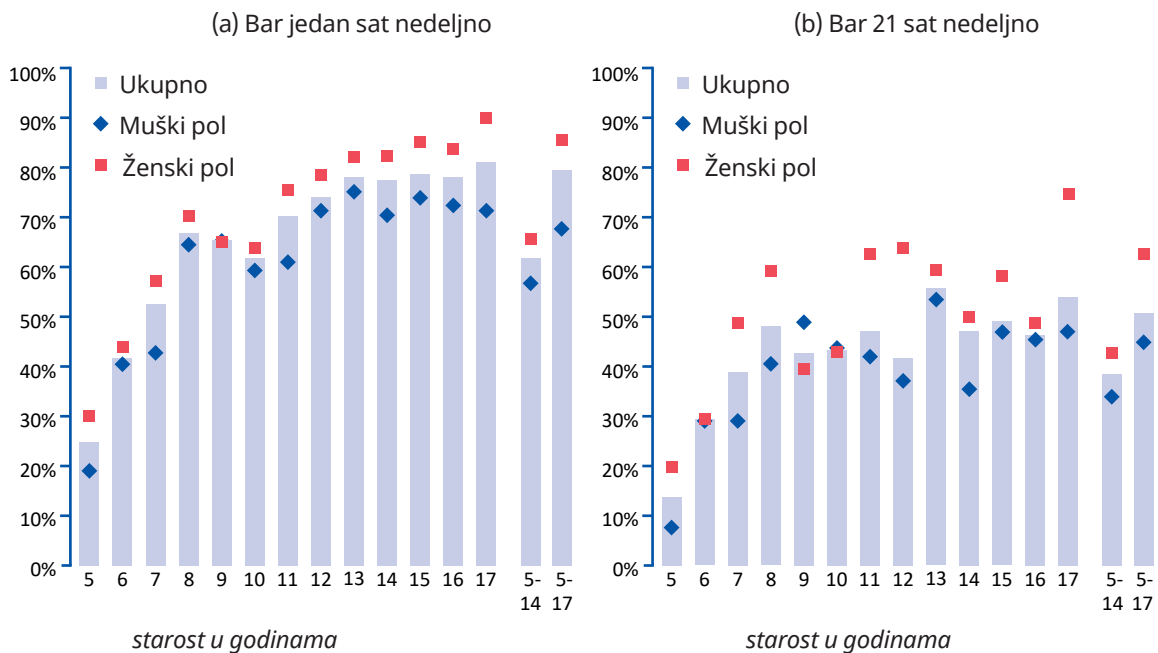
3.6. Kućni poslovi

Ovaj poslednji pododeljak deskriptivne analize se fokusira na značajan deo zloupotrebe dečjeg rada kako je definisan u ovom izveštaju: učešće dece u kućnim poslovima. Briga o članovima domaćinstva, čišćenje i manje popravke po kući, pranje i peglanje odeće, priprema i služenje obroka, kao i praćenje članova porodica na i sa posla i škole su sve primeri kućnih poslova koji se obavljaju bez naknade. Štaviše, predstavljeno je i razvrstavanje po polu, pošto je od ključnog značaja da otkrijemo rodno dimenziju podele kućnih zadataka.

Pregled procenta dece koja obavljaju kućne poslove je dat zasebno za dve grupe dece – onu koja su provela bar jedan i onu koja su provela više od 20 sati obavljajući kućne poslove, gde je kao referentni period uzeta poslednja sedmica pre anketiranja. Istraživanje sugerije da je prag od 21 sata nedeljno tačka gde kućni poslovi počnu da negativno utiču na sposobnost dece da pohađaju školu i imaju korist od nje. Međutim, neophodno je naglasiti da ne postoje univerzalno prihvaćene pravne ili statističke norme o tome koliko vremena utrošenog na kućne poslove je previše.

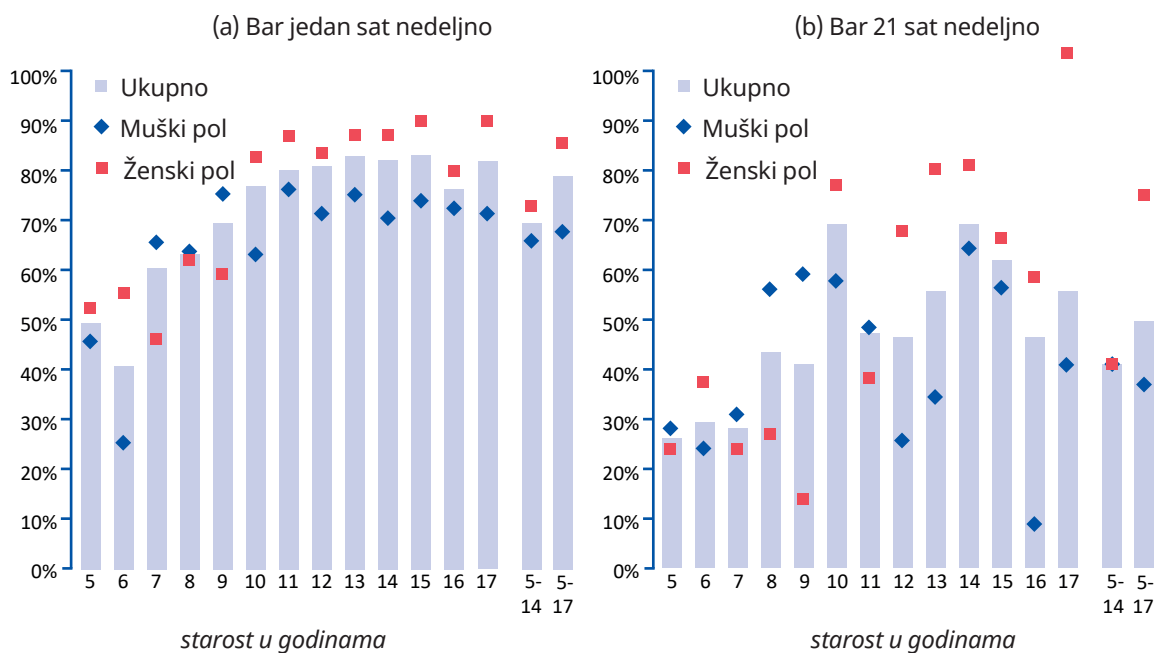
Slika 3.13 pokazuje da se vreme provedeno u kućnim poslovima povećava sa godinama deteta. Oko 60 dece uzrasta 5-14 i 80 posto one uzrasta 15-17 godina obavlja kućne poslove bar jedan sat nedeljno. Manje dece obavlja kućne poslove više od 20 sati nedeljno. Otprilike 40 posto dece uzrasta 5 – 14 i 50 posto uzrasta 15-17 godina prelazi precizirani prag sati rada nedeljno. Još jedan ključni nalaz koji proističe iz slike 3.13 je da postoji mnogo veća verovatnoća da će devojčice obavljati kućne poslove u poređenju sa dečacima, kao i duže od njih. Razlika je najizraženija za devojčice uzrasta 15-17, a malo se smanjuje kad razmotrimo bavljenje kućnim poslovima bar 21 sat nedeljno.

► Procenat dece koja obavljaju kućne poslove, po broju sati, uzrastu i polu, Kosovo u celini

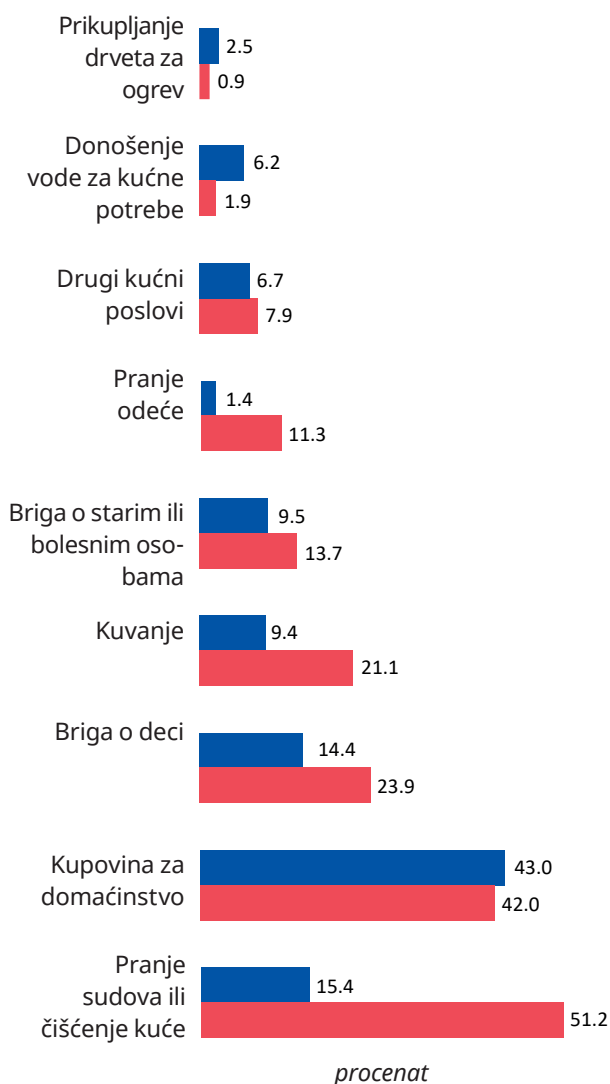
Rezultati nisu mnogo drugačiji kad pogledamo samo decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. I u ovoj podgrupi postoji veća verovatnoća da će starija deca obavljati kućne poslove. Slika 3.14 pokazuje da je stopa obavljanja kućnih poslova bar sat vremena nedeljno ista za ove zajednice kao i za Kosovo u celini. Kao što je bilo i očekivano, ova stopa opada jednom kad prag podignemo na 21 sat nedeljno. Slično kao u nalazima za Kosovo u celini, devojčice svih uzrasta obavljaju više kućnih poslova od dečaka i tokom dužeg vremena. Izuzetak predstavljaju mlađa deca gde jednaki procenat dečaka i devojčica iz rimske, aškalijske i egipćanske zajednice uzrasta 5-14 godina obavlja kućne poslove mnogo više od 20 sati nedeljno.

► Slika 3.14. Procenat dece koja obavljaju kućne poslove, po broju sati, uzrastu i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

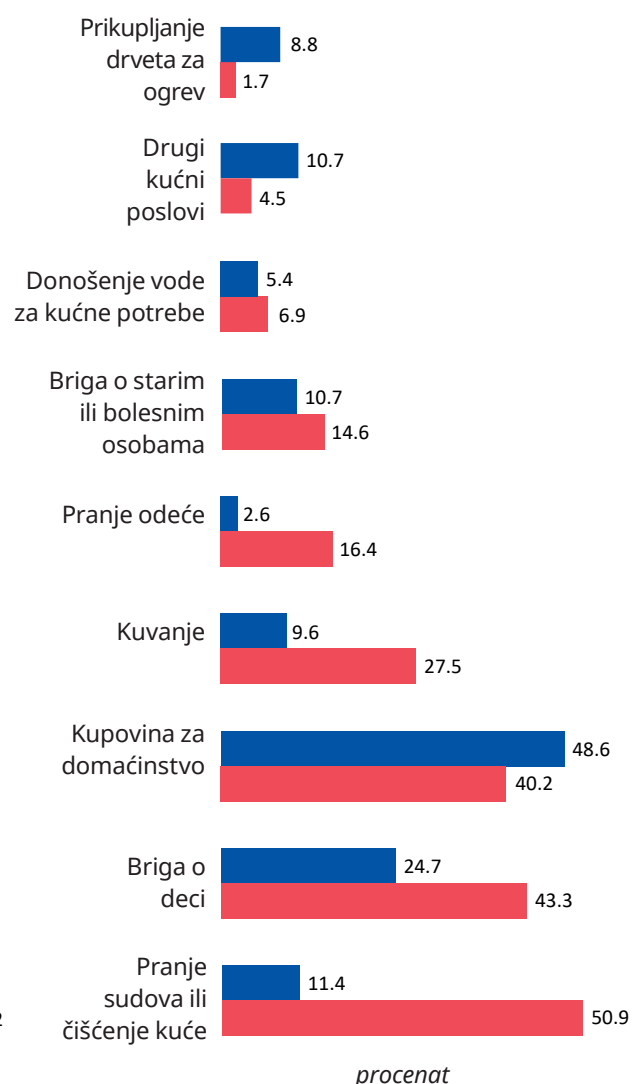
Dok većina dece obavlja pojedine kućne poslove bar sat vremena nedeljno, devojčice u proseku snose veći teret od dečaka. Takođe je od suštinskog značaja da razumemo kakve vrste zadataka ova deca obavljaju, pošto to može ukazati na rodnu podelu kućnih poslova. Slike 3.15 i 3.16 pokazuje da su pranje sudova ili čišćenje kuće najuobičajeniji zadaci devojčica na Kosovu u celini, a naročito onih iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Ovi zadaci su najviše rodno podeljeni, tako jedna od dve devojčice u poređenju sa jednim od deset dečaka pere i posprema po kući. Slike 3.15 i 3.16 takođe pokazuju da je kupovina najmanje rodno specifični zadatak, pa skoro podjednaki broj dečaka i devojčica obavlja ovaj kućni posao. Najređi kućni poslovi su sakupljanje drveta za ogrev ili donošenje vode za domaćinstvo, kako za dečake i devojčice na Kosovu u celini, tako i one iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice.

► Slika 3.15. Procenat uzrasta 5-14 godina koji kućne poslove obavljaju bar 21 sat nedeljno, po tipu kućnog posla i polu, Kosovo u celini

■ Muški
■ Ženski

► Slika 3.16. Procenat uzrasta 5-14 godina koji kućne poslove obavljaju bar 21 sat nedeljno, po tipu kućnog posla i polu, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

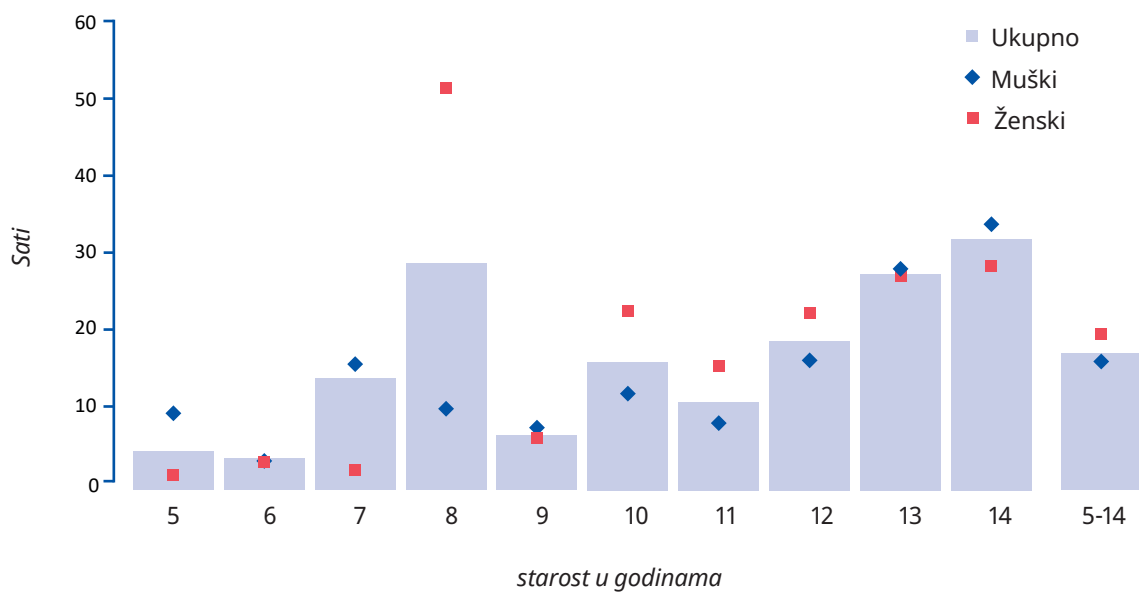

■ Muški
■ Ženski

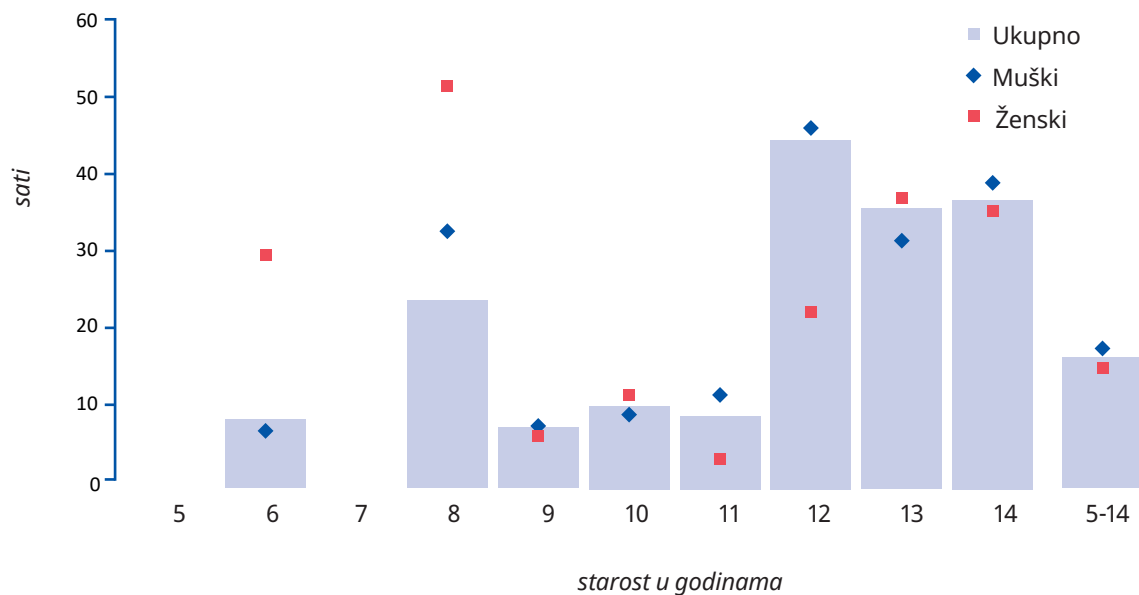
Konačno, ovaj pododeljak pretvara sate provedene na radu i u obavljanju kućnih poslova dece izložene zloupotrebi dečjeg rada kako bi se ponudila kompletnija slika ukupnog radnog opterećenja ove dece. Fokus je na deci uzrasta 5-14 godina usled definicije zloupotreba dečjeg rada usvojene u ovom izveštaju. Obavljanje kućnih poslova iznad određene granice je relevantno samo za one uzrasta 5-14 godina. Slika 3.17 pokazuje da deca izložena zloupotrebi dečjeg rada iz ove starosne grupe u proseku provedu 19 sati nedeljno obavljajući ekonomske aktivnosti i kućne poslove. U grupi dece koja kućne poslove obavljaju bar 21 sat nedeljno ima više devojčica, jer dečaci u proseku obavljaju 14 sati kućnih poslova nedeljno. Najprimetniji rodni jaz po pitanju sati rada se može videti kod osmogodišnjaka. Slično kao kod prethodnih nalaza, gde postoji veća verovatnoća da će devojčice obavljati kućne poslove u poređenju sa dečacima, one u proseku i provode više vremena baveći se ovim aktivnostima.

Slika 3.18 predstavlja rezultate za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu. Deca iz ove grupe provode 14 sati nedeljno obavljajući nedozvoljene oblike dečjeg rada i kućne poslove. Ne postoji velika razlika u satima rada između dečaka i devojčica. Izuzetak su šestogodišnjaci gde devojčice rade mnogo duže od dečaka. Nema podataka o deci od 5 i 7 godina koja su izložena zloupotrebi dečjeg rada. Dok za devojčice iz ovih zajednica postoji veća verovatnoća da će obavljati kućne poslove nego dečaci, nezavisno od uzrasta, nije očigledno da rade i duže od njih.

► **Slika 3.17. Ukupno vreme koje deca uzrasta 5-14 godina izložena zloupotrebi dečjeg rada provode radeći i obavljajući kućne poslove, prosečni broj sati tokom nedelju dana, po uzrastu i polu, Kosovo u celini**

► Figure 3.18. Slika 3.18. Ukupno vreme koje deca uzrasta 5-14 godina izložena zloupotrebi dečjeg rada provode radeći i obavljajući kućne poslove, prosečni broj sati tokom nedelju dana, po uzrastu i polu romska, aškalijska i egipćanska zajednica

► 4. Određujući faktori zloupotrebe dečjeg rada: regresiona analiza

---

Nakon pregleda prevalence zloupotrebe dečjeg rada i procene njene korelacije sa ključnim povezanim karakteristikama, ovaj odeljak se detaljnije bavi određivanjem njenih određujućih faktora. Regresiona analiza može da obezbedi statistički tačne procene odnosa između zloupotrebe dečjeg rada i određene pojedinačne karakteristike ili karakteristike domaćinstva/zajednice dok istovremeno održava efekte drugih povezanih promenljivih konstantnim. Dobijene procene su od ključnog značaja pošto nam omogućavaju da dajemo predloge za svrhe politike sa većom statističkom tačnošću, sužavajući ciljne grupe za potencijalne programe.

Ekonometrijski model koji smo odabrali za ovaj odeljak je probit. Zloupotreba dečjeg rada je zavisna promenljiva, a nekoliko individualnih, kućnih i društvenih faktora se koriste kao nezavisne promenjive³. Odabir nezavisnih promenljivih je zasnovan na ključnim faktorima koji proizilaze iz modela donošenja odluka u domaćinstvu iz referentne literature i robusnih empirijskih nalaza o zloupotrebi dečjeg rada uopšte. Tabele sa rezimiranim statističkim podacima za korišćene promenjive su priložene u Apendiksu (tabele A.4 i A.5).

Na primer, svesni smo da u brojnim situacijama stručna sprema glave domaćinstva stoji u značajnoj negativnoj korelaciji sa zloupotrebom dečjeg rada. Jedan od argumenata za ovo bi bio da su roditelji sa višim stepenom stručne spreme svesniji koristi od obrazovanja i/ili u boljem položaju da pomognu deci da maksimalno iskoriste svoj potencijal za zarađivanje u odnosu na školovanje. Međutim, za ovaj odnos može biti odgovoran i skriveni uticaj prihoda. Drugim rečima, bolje obrazovane glave domaćinstva obično imaju bolje plaćena zanimanja i obrnuti odnos između obrazovanja domaćinstva i zloupotrebe dečjeg rada se može zasnivati pre na prihodima domaćinstva nego samom nivou stručne spreme.

Slično tome, iako sugestivna, često visoka povezanost prihoda i zloupotrebe dečjeg rada se ne može prihvatiti kao dokaz da je zloupotreba dečjeg rada rezultat isključivo siromaštva. Domaćinstva sa niskim prihodima često poseduju dodatne karakteristike koje takođe mogu da utiču na (ne)izloženost dece zloupotrebi dečjeg rada. Siromašna domaćinstva, na primer, se verovatno razlikuju od svojih nesiromašnih suseda po pitanju pristupa esencijalnim uslugama, nivoa obrazovanja, radnog statusa i vlasništva nad zemljištem što sve može da utiče na njihovo odlučivanje o zloupotrebi dečjeg rada. Uticaj prihoda se dakle mora razdvojiti od čitavog niza drugih karakteristika domaćinstva koje prate ekonomsko siromaštvo kako bi se predstavila uzročno-posledična veza između zloupotrebe dečjeg rada i prihoda. Konačno, moramo napomenuti da dok regresiona analiza dobro kontroliše različite povezane efekte, ne uspeva da otkloni baš sve izvore endogenosti. Stoga, tumačenje procena kao uzročno-posledičnih zahteva složenije i rigoroznije ekonometrijske tehnike.

Tabela 4. predstavlja rezultate probit regresije zloupotrebe dečjeg rada sa aspekta individualnih karakteristika i karakteristika domaćinstva za 5.322 dece na Kosovu. Prvi stubac predstavlja izračunati marginalni efekat svake nezavisne promenjive na verovatnoću da će dete biti izloženo zloupotrebi dečjeg rada. Drugim rečima, predstavlja prosečnu promenu verovatnoće izloženosti dečjem radu kada se data nezavisna promenljiva poveća za jednu jedinicu a sve druge promenjive su konstantne. Pošto je

³ Nezavisne promenjive koje se razmatraju u ovom odeljku su: detetov uzrast, pol, etnička pripadnost, da li pohađa školu, da li je siročić, da li njegov staratelj ima poteškoće u funkcionisanju, da li biološki roditelj živi u domaćinstvu, da li domaćinstvo ima pristup vodi, da li glava domaćinstva ima višu stručnu spremlu i konačno, kvintil indeksa bogatstva domaćinstva.

probit nelinearni model, taj efekat će se razlikovati od pojedinca do pojedinca. Stoga, prosečni marginalni efekat predstavlja prosto srednju vrednost pojedinačnih efekata. Grupisane i robusne standardne greške su date u trećem stupcu. Relevantni Z rezultat i verovatnoća su dati su stupcima četiri i pet. Sledeća dva stupca tabele daju donju i gornju granicu procena populacije sa statističkom pouzdanošću od 95 posto. Poslednji stubac pokazuje da li je procena statistički značajna.

Na prvi pogled, jedine statistički značajne određujuće karakteristike zloupotrebe dečjeg rada su uzrast, pol, mesto stanovanja i pohađanje škole. Preciznije, koje dete muškog pola postoji veća verovatnoća da će biti izloženo zloupotrebi daljeg rada, gde to povećanje iznosi u proseku 1,2 procentna poena ako su svi drugi faktori konstantni. Pored toga, život u domaćinstvu u ruralnim oblastima je povezan sa prosečnim porastom verovatnoće izloženosti zloupotrebi dečjeg rada od 1,6 posto u proseku ako su svi drugi faktori konstantni. Tumačenje uzrasta je donekle drugačije pošto se prikazuje na nelinearni način usled podizanja godina na kvadrat (treći red tabele). S obzirom na to da je zbir dve promenljive pozitivan broj, dovoljno je reći da postoji veća verovatnoća da će starija deca biti izložena zloupotrebi dečjeg rada, ali da ta korelacija postaje manje izražena kako dete odrasta.

► Tabela 4.1. Verovatnoća izloženosti zloupotrebi dečjeg rada, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Uzrast	6.0	17.4	58.8	9.8	12.2	0.019	***
Uzrast²	6.9	18.8	56.0	8.2	9.4	0.000	***
Muški	7.6	18.8	56.0	9.0	10.2	0.020	***
Albansk	-0.010	0.006	-1.860	0.063	-0.021	0.001	*
Ruralno	0.016	0.005	3.460	0.001	0.007	0.024	***
Veličina domaćinstva	0.000	0.001	-0.550	0.579	-0.002	0.001	
Siroče	0.012	0.009	1.300	0.193	-0.006	0.031	
Bez bio. roditelja	0.009	0.006	1.450	0.148	-0.003	0.022	
Funkc. poteškoće	-0.001	0.007	-0.160	0.875	-0.014	0.012	
Pristup vodi	-0.006	0.004	-1.580	0.115	-0.014	0.002	
Viša sprema GD	-0.005	0.006	-0.840	0.399	-0.016	0.006	
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	-0.005	0.005	-0.930	0.353	-0.016	0.006	
Srednji	-0.006	0.006	-0.960	0.338	-0.017	0.006	
Četvrti	-0.010	0.006	-1.720	0.086	-0.021	0.001	*
Najbogatiji	0.001	0.007	0.130	0.895	-0.013	0.015	

Napomena: Veličina uzorka: N=5,322. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

I zaista nijedan od rezultata u gornjoj tabeli se ne može objasniti prostim uzročno-posledičnim odnosom. Potrebno je napomenuti da podaci ne pružaju dovoljno dokaza za statistički značajnu vezu između verovatnoće izloženosti zloupotrebi dečjeg rada i ostalih promenljivih, uključujući bogatstvo domaćinstva i nivo obrazovanja članova domaćinstva. Opet, ovo ne znači da to nisu važni određujući faktori, pošto razlog zato što ove procene nisu značajne može ležati u maloj veličini uzorka i malog broja identifikovane dece koja su izložena zloupotrebi dečjeg rada.

Ista analiza je primenjena na 2.086 dece iz podataka o romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici. Tabela 4.2 predstavlja rezultate probit analize dok tumačenje stubaca ostaje isto. Slično kao u slučaju generalnih rezultata, ukoliko je dete iz ovih zajednica dečak to je povezano sa porastom verovatnoće izloženosti zloupotrebi dečjeg rada od 1,6 posto u proseku gde su svi drugi faktori konstantni. U ovom slučaju, veća starost deteta je takođe povezana sa obrnutim U efektom ka su u pitanju šanse izlaganja zloupotrebi dečjeg rada.

Zanimljivo je da su u slučaju ove podgrupe dece staratelji sa funkcionalnim poteškoćama povezani sa porastom verovatnoće izlaganja zloupotrebi dečjeg rada od 1,5 procentnih poena u proseku, gde su svi drugi faktori konstantni. Pored toga, povećanje veličine domaćinstva deteta od jedne jedinice je povezano sa prosečnim smanjenjem mogućnosti izloženosti zloupotrebi dečjeg rada od 0,6 procentnih poena, a pristup vodi sa prosečnim smanjenjem istog od 1.6 procentnih poena. Kao i u prethodnom slučaju, ne čini se da je bogatstvo domaćinstva u statističkoj korelaciji sa izloženošću zloupotrebi dečjeg rada nakon kontrolisanja ovih raznolikih individualnih karakteristika/karakteristika domaćinstva.

► Tabela 4.2. Verovatnoća izloženosti zloupotrebi dečjeg rada, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Uzrast	0.011	0.007	1.650	0.099	-0.002	0.024	*
Uzrast²	0.000	0.000	-1.650	0.099	-0.001	0.000	*
Muški	0.016	0.007	2.140	0.032	0.001	0.030	**
Ruralno	0.003	0.007	0.450	0.654	-0.011	0.017	
Veličina domaćinstva	-0.006	0.002	-3.020	0.003	-0.010	-0.002	***
Siroče	-0.028	0.023	-1.220	0.223	-0.073	0.017	
Bez bio. roditelja	-0.003	0.013	-0.250	0.804	-0.030	0.023	
Funkc. poteškoće	0.015	0.008	1.750	0.080	-0.002	0.031	*
Pristup vodi	-0.016	0.008	-1.960	0.050	-0.032	0.000	*
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	0.003	0.011	0.270	0.784	-0.018	0.024	
Srednji	-0.003	0.010	-0.290	0.770	-0.023	0.017	
Četvrti	-0.001	0.011	-0.110	0.909	-0.022	0.020	
Najbogatiji	-0.003	0.011	-0.240	0.811	-0.025	0.019	

Napomena: Veličina uzorka: N=2,086. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

► 5. Implikacije zloupotrebe dečjeg rada po obrazovanje i zdravlje dece

---

MICS istraživanja su nedavno dodala nove module sa fokusom na različite aspekte obrazovanja i zdravlja dece. Pitanja pokrivaju učešće roditelja u obrazovnim aktivnostima dece, veštinama pismenosti i numeričke pismenosti, kao i da li se suočavaju sa poteškoćama u različitim fizičkim, socijalnim i mentalnim dimenzijama. Ovi moduli se primenjuju samo na decu uzrasta 7-14 i stoga se svi rezultati u ovom odeljku odnose na tu starosnu grupu. Posebna pažnja je posvećena odnosu zloupotrebe dečjeg rada sa ovim različitim aspektima dečjeg obrazovanja i zdravlja. U sledećim pododeljcima koriste se deskriptivne cifre i regresiona analiza kako bi se identifikovale potencijalne štetne posledice zloupotrebe dečjeg rada.

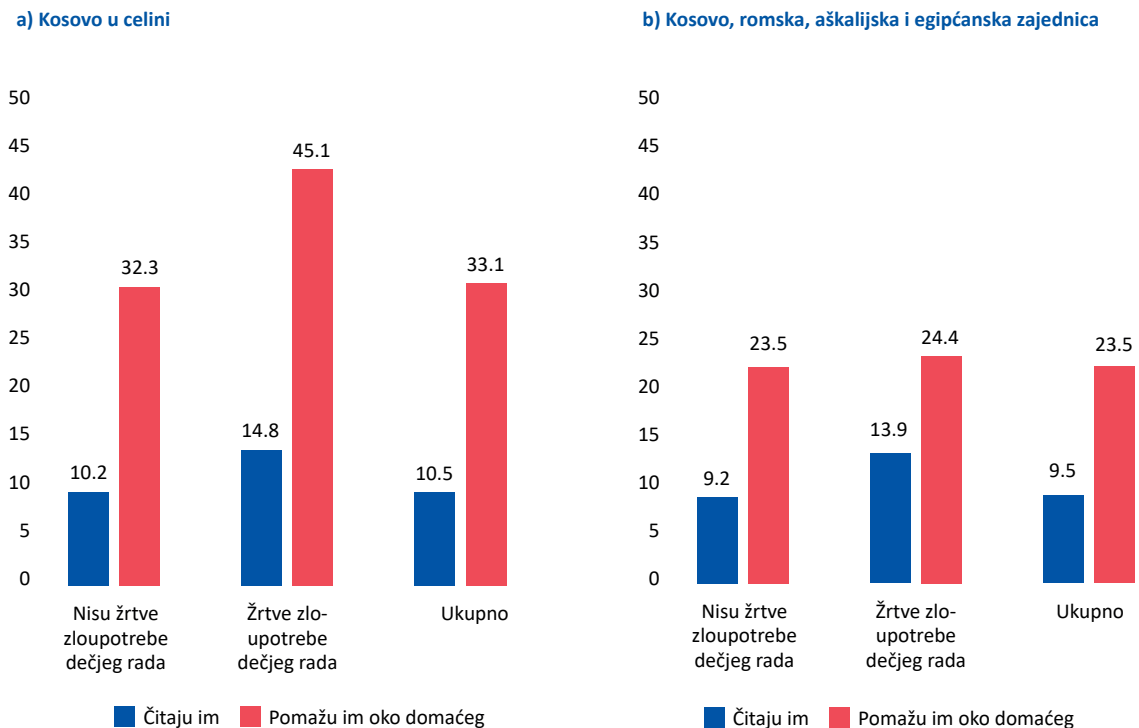
5.1. Obrazovanje

Osnovni modul posvećen učenju u okviru MICS istraživanja procenjuje obrazovne ishode na polju pismenosti i numeričke pismenosti dece u osnovnoj školi (7-14), bez obzira na to da li pohađaju školu ili ne. Pored toga, modul o učešću roditelja se fokusira na kućnu sredinu za učenje i učešće roditelja u obrazovanju. Ova dva modula pružaju solidnu bazu informacija potrebnih za unapređenje obrazovanja dece, naročito među najranjivijem populacijama poput dece izložene zloupotrebi dečjeg rada.

Poznato je da učešće roditelja u školovanju njihove dece doprinosi poboljšanju obrazovnih ishoda te dece. Na primer, čitanje kod kuće značajno unapređuje sposobnost čitanja, razumevanje pročitano i veštine jezičkog izražavanja (Gest et al. 2004). Pored toga, studije pokazuju da podrška roditelja razvoju pismenosti svoje dece predstavlja pouzdani dugoročni pokazatelj konačnog obrazovnog uspeha (Fluori and Buchanan 2004). Stoga je od ključnog značaja da razmotrimo kako učešće roditelja varira u zavisnosti od toga da li je dete izloženo dečjem radu.

Slika 5.1 pokazuje da samo 10,5 posto sve dece i 9,5 posto romske, aškalijske i egipćanske dece imaju roditelje ili staratelje koji ima čitaju. Pored toga, otprilike jedno od troje dece na Kosovo i jedno od četvoro u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici je dobilo pomoć oko domaćeg zadatka. Kod dece izložene zloupotrebi dečjeg rada na nivou celog Kosova postoji malo veća verovatnoća da će im roditelji/staratelji čitati i značajno veća da će im isti pomagati oko domaćeg. Jedno tumačenje bi moglo biti da je ovoj deci potrebna pomoć i zato je i dobijaju. Razlike po pitanju učešća roditelja u odnosu na to da li je dete izloženo zloupotrebi dečjeg rada ili ne nisu tako očigledne za romsku, aškalijsku i egipćansku zajednicu.

► Slika 5.1. Učešće roditelja za decu uzrasta 7-14, po izloženosti zloupotrebi dečjeg rada

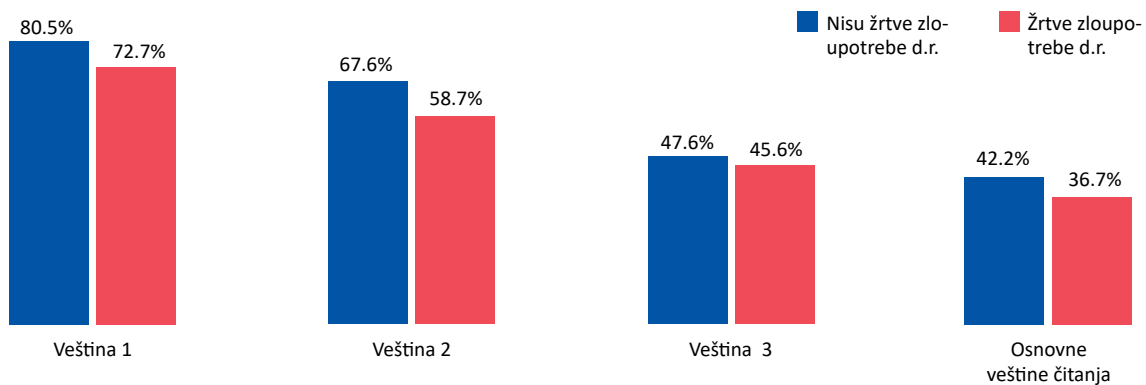

S obzirom da se čini da deca izložena zloupotrebi dečjeg rada dobijaju više pomoći, to bi moglo da ukaže na to da zaostaju u školi. Ovo je ključna informacija u slučaju Kosova, gde pohađanje škole ne deluje kao veliki problem kod dece koja rade. Drugim rečima, visoke stope pohađanja škole mogu da skrivaju negativne posledice zloupotrebe dečjeg rada bez potpune slike obrazovnih ishoda. Stoga ćemo se u nastavku tekst fokusirati na veštine dece i njihov status sa aspekta izloženosti zloupotrebi dečjeg rada.

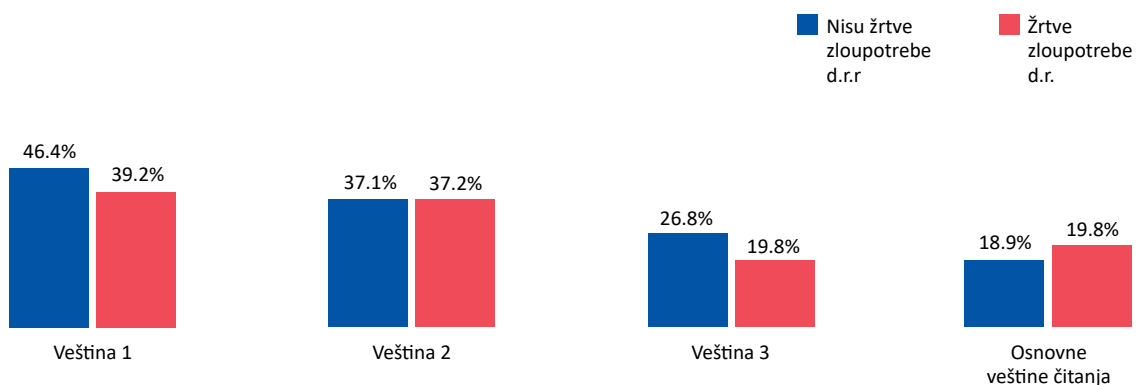
MICS istraživanje prati nekoliko veština povezanih sa čitanjem. Prva se definiše kao tačno čitanje 90 posto reči u nekoj priči; druga meri da li dete može da tačno odgovori na tri bukvalna pitanja o razumevanju pročitano, dok treća identifikuje decu koja tačno odgovore na dva pitanja o razumevanju smisla pročitano. Smatra se da deca poseduju osnovne veštine čitanja ako poseduju sve tri gorenavedene veštine.

Slika 5.2 pokazuje da kod dece radnika postoji manja verovatnoća da će posedovati svaku od tri veštine u odnosu na decu koja nisu izložena zloupotrebi dečjeg rada. Štaviše, samo 36,7 posto dece izložene zloupotrebi dečjeg rada poseduje osnovne veštine, za razliku od 42,2 posto dece koje nisu izložene istoj. U romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici značajno manji broj dece poseduje bilo koju od tri osnovne veštine čitanja, te tako slika 5.3 pokazuje da otprilike smo jedno od petoro dece iz ovih zajednica poseduje osnovne veštine čitanja. Međutim, razlika u veštinama čitanja zasnovana na izloženosti zloupotrebi dečjeg rada nije tako izražena među decom iz ovih zajednica kao na Kosovu u celini. Čini se da je manja sposobnost čitanja sveprisutni problem među romskom, aškalijskom i egipćanskom decom nezavisno od njihovog radnog statusa.

► Slika 5.2. Veštine čitanja i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, Kosovo u celini

► Slika 5.3. Veštine čitanja i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

Slike 5.2 i 5.3 predstavljaju samo opšte korelacije između promenljivih i ne kontrolišu faktore kao što su druga domaćinstva i individualne karakteristike koji mogu da utiču na obrazovne veštine i odluke u vezi sa zloupotrebom dečjeg rada. Stoga regresiona analiza može da pruži tačniju procenu implikacija zloupotrebe dečjeg rada na uspeh u školi. Tabela 5.1 predstavlja rezultate probit regresije sa aspekta verovatnoće da dete poseduje osnovne veštine čitanja.

Ključni nalaz je da je izloženost zloupotrebi dečjeg rada povezana sa smanjenjem od 6,7 procentnih poena kad je u pitanju verovatnoća posedovanja osnovnih veština čitanja nakon kontrolisanja različitih individualnih karakteristika/karakteristika domaćinstva. Drugi faktori koji negativno utiču na veštine čitanja su život u ruralnim oblastima i veća domaćinstva. Sa druge strane, pohađanje škole, obrazovanije glave domaćinstva, albanska nacionalnost i stariji uzrast svi povećavaju verovatnoću posedovanja osnovnih veština čitanja. Na primer, kod deteta iz domaćinstva čija glava ima bar srednjoškolsku diplomu postoji u proseku za 9,3 posto veća verovatnoća da će posedovati osnovne veštine čitanja u odnosu na dete iz domaćinstva čija glava je manje obrazovana, ako su sve druge promenljive konstantne. Po tabeli takođe postoji značajna pozitivna korelacija između odrastanja u bogatijem domaćinstvu i uspeha u čitanju, ako su sve druge promenljive iste.

► Tabela 5.1. Verovatnoća posedovanja osnovnih veština čitanja, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.067	0.037	-1.790	0.074	-0.140	0.006	*
Uzrast	0.508	0.042	12.230	0.000	0.427	0.589	***
Uzrast²	-0.022	0.002	-11.330	0.000	-0.026	-0.018	***
Muški	-0.023	0.018	-1.260	0.209	-0.059	0.013	
Albanski	0.071	0.035	2.000	0.046	0.001	0.140	**
Ruralno	-0.047	0.020	-2.300	0.022	-0.087	-0.007	**
Veličina domaćinstva	-0.011	0.004	-2.610	0.009	-0.019	-0.003	***
Pristup vodi	-0.015	0.020	-0.730	0.464	-0.054	0.024	
Viša sprema GD head	0.093	0.026	3.530	0.000	0.041	0.145	***
Pohađanje škole	0.297	0.1207	2.470	0.014	0.061	0.532	***
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	0.093	0.026	3.530	0.000	0.041	0.145	***
Srednji	0.125	0.030	4.200	0.000	0.067	0.184	***
Četvrti	0.144	0.030	4.880	0.000	0.086	0.202	***
Najbogatiji	0.068	0.032	2.150	0.032	0.006	0.130	**

Napomena: Veličina uzorka: N=1,199. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

Tabela 5.2 ponavlja ovu analizu na podacima o deci iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Pošto nisu uočene značajne razlike između veština čitanja dece radnika i ostale dece, statistički beznačajan koeficijent zloupotrebe dečjeg rada u odnosu na čitanje predstavljen u tabeli je bio očekivan. U ovom slučaju, stariji uzrast takođe u proseku povećava izgleda posedovanja osnovnih veština čitanja, ako su sve druge promenjive konstantne. Nasuprot tome, ukoliko je dete dečak, to je povezano sa smanjenjem verovatnoće posedovanja osnovnih veština čitanja od 8,8 procentnih poena. U slučaju romske, aškalijske i egipćanske dece odrastanje u bogatijem domaćinstvu takođe povećava verovatnoću uspeha na polju čitanja, kao što i pokazuju značajni pozitivni koeficijenti u tabeli 5.2.

► Tabela 5.2. Verovatnoća posedovanja osnovnih veština čitanja, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

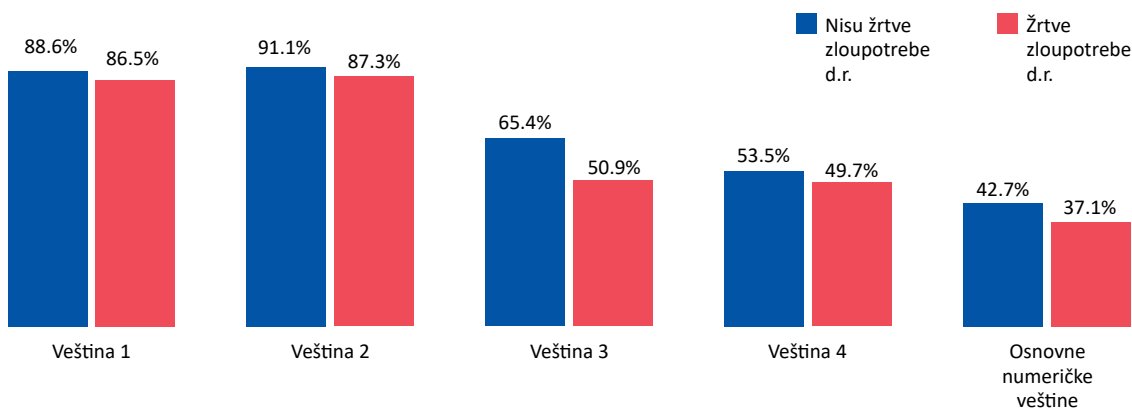
	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.003	0.050	-0.060	0.954	-0.101	0.096	
Uzrast	0.292	0.062	4.690	0.000	0.170	0.413	***
Uzrast²	-0.013	0.003	-4.370	0.000	-0.018	-0.007	***
Muški	-0.088	0.027	-3.310	0.001	-0.140	-0.036	***
Ruralno	-0.020	0.028	-0.740	0.458	-0.075	0.034	
Veličina domaćinstva	0.005	0.007	0.810	0.420	-0.008	0.018	
Pristup vodi	-0.025	0.035	-0.720	0.470	-0.094	0.043	
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	0.059	0.035	1.700	0.090	-0.009	0.127	*
Srednji	0.085	0.038	2.260	0.024	0.011	0.159	**
Četvrti	0.245	0.042	5.900	0.000	0.163	0.326	***
Najbogatiji	0.204	0.045	4.500	0.000	0.115	0.293	***

Napomena: Veličina uzorka: N=393. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

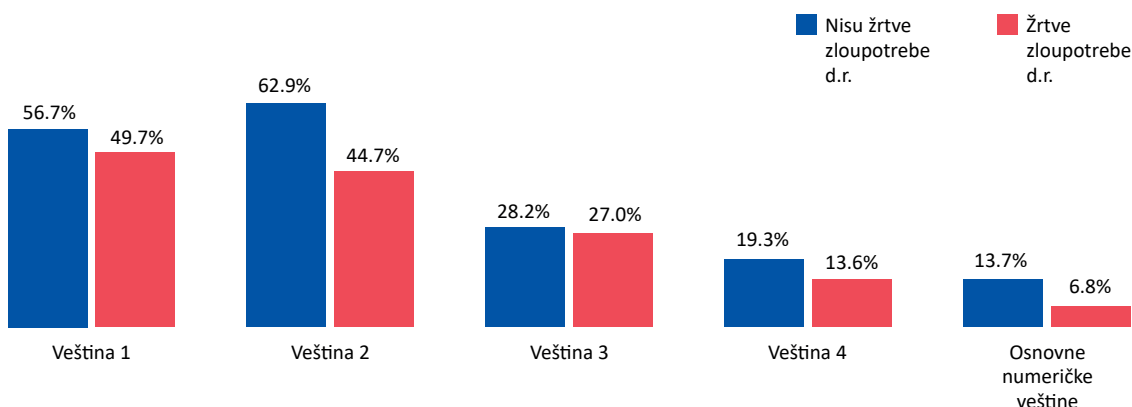
MICS modul o osnovama učenja pokriva i veštine numeričke pismenosti. Prva veština u ovom paketu meri da li dete može uspešno da pročita brojeve, dok druga identifikuje uspešno rešavanje zadatka razlikovanja brojčanih količina. Sledeća veština se fokusira na kompetencije na polju sabiranja, a poslednja meri da li dete može da reši zadatka prepoznavanja i dopunjavanja obrazaca. Kao i u slučaju osnovnih veština čitanja, smatra se da dete poseduje osnovne veštine numeričke pismenosti ako poseduje sve gorenavedene veštine.

Slika 5.4 pokazuje da manje od polovine dece na Kosovu poseduje osnovne veštine numeričke pismenosti a taj broj je još manji za decu izloženu zloupotrebi dečjeg rada. Oko 42,7 posto dece koja nisu izložena zloupotrebi dečjeg rada poseduje osnovne veštine numeričke pismenosti u odnosu na 37,1 posto dece izložene zloupotrebi dečjeg rada. Pored toga, manja je verovatnoća da će deca izložena zloupotrebi dečjeg rada posedovati ove četiri veštine numeričke pismenosti. Slika 5.5 predstavlja tešku situaciju u kojoj se nalaze deca iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice gde manje od 14 posto dece poseduje osnovne veštine numeričke pismenosti. Štaviše, samo 6,8 posto dece izložene zloupotrebi dečjeg rada poseduje osnovne veštine numeričke pismenosti.

► Slika 5.4. Numeričke veštine i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, Kosovo u celini

► Slika 5.5. Numeričke veštine i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 7-14, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

Dok podaci pružaju dokaze o negativnoj korelaciji između zloupotrebe dečjeg rada i veština numeričke pismenosti provide, regresiona analiza može da ponudi preciznije procene. Tabela 5.3 pokazuje da je, čak i nakon kontrolisanja individualnih karakteristika/karakteristika domaćinstva, izloženost zloupotrebi dečjeg rada povezana sa smanjenjem verovatnoće posedovanja osnovnih veština numeričke pismenosti od 6,7 procentnih poena. Štaviše, ukoliko je dete dečak to u proseku povećava verovatnoću posedovanja veština numeričke pismenosti za 5,5 procentnih poena, a ako je albanske nacionalnosti za 17,1 procentnih poena, u slučaju gde su sve druge promenljive konstantne. Kao što je bilo i očekivano, visokoobrazovana glava domaćinstva i odrastanje u bogatijem domaćinstvu su takođe povezani sa većom verovatnoćom posedovanja osnovnih veština numeričke pismenosti, u slučaju gde su sve druge promenljive konstantne. U proseku, deca iz ruralnih oblasti postižu lošije rezultate po pitanju veština numeričke pismenosti nakon kontrolisanja individualnih karakteristika/karakteristika domaćinstava.

► Tabela 5.3. Verovatnoća posedovanja osnovnih numeričkih veština, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.067	0.037	-1.790	0.074	-0.140	0.007	*
Uzrast	0.504	0.042	12.110	0.000	0.423	0.586	***
Uzrast²	-0.022	0.002	-11.150	0.000	-0.026	-0.018	***
Muški	0.055	0.018	2.990	0.003	0.019	0.090	***
Albanski	0.171	0.036	4.710	0.000	0.100	0.242	***
Ruralno	-0.082	0.020	-4.070	0.000	-0.122	-0.042	***
Veličina domaćinstva	0.003	0.004	0.690	0.493	-0.005	0.011	
Pristup vodi	0.001	0.020	0.040	0.972	-0.038	0.040	
Viša sprema GD	0.134	0.024	5.540	0.000	0.087	0.182	***
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	0.080	0.026	3.030	0.002	0.028	0.132	***
Srednji	0.084	0.030	2.810	0.005	0.025	0.143	***
Četvrti	0.053	0.029	1.820	0.069	-0.004	0.110	*
Najbogatiji	0.154	0.032	4.810	0.000	0.091	0.217	***

Napomena: Veličina uzorka: N=1,199. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

Tabela 5.4 predstavlja istu analizu sprovedenu na podacima o deci iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Stepem potencijalnog negativnog efekta zloupotreba dečjeg rada na verovatnoću posedovanja osnovnih veština numeričke pismenosti je još značajniji za ovu grupu. Izloženost zloupotrebi dečjeg rada je povezana sa prosečnim smanjenjem verovatnoće posedovanja osnovnih veština numeričke pismenosti od 9,5 procentnih poena. Slično kao u slučaju prethodnih rezultata, ukoliko je dete dečak, dolazi iz bogatijeg domaćinstva, gde je glava domaćinstva obrazovanija, čini se da sve to povećava verovatnoću da će dato dete posedovati veštine numeričke pismenosti.

► Tabela 5.4. Verovatnoća posedovanja osnovnih numeričkih veština, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.095	0.051	-1.850	0.064	-0.196	0.006	*
Uzrast	0.212	0.055	3.850	0.000	0.104	0.320	***
Uzrast²	-0.009	0.003	-3.590	0.000	-0.014	-0.004	***
Muški	0.108	0.024	4.450	0.000	0.061	0.156	***
Ruralno	0.017	0.024	0.690	0.487	-0.031	0.064	
Veličina domaćinstva	0.000	0.006	0.000	0.996	-0.011	0.011	
Pristup vodi	0.027	0.031	0.860	0.389	-0.034	0.089	
Viša sprema GD	0.135	0.024	5.550	0.000	0.087	0.182	***
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	0.044	0.028	1.580	0.114	-0.011	0.099	
Srednji	0.139	0.036	3.900	0.000	0.069	0.209	***
Četvrti	0.170	0.036	4.760	0.000	0.100	0.240	***
Najbogatiji	0.098	0.036	2.740	0.006	0.028	0.168	***

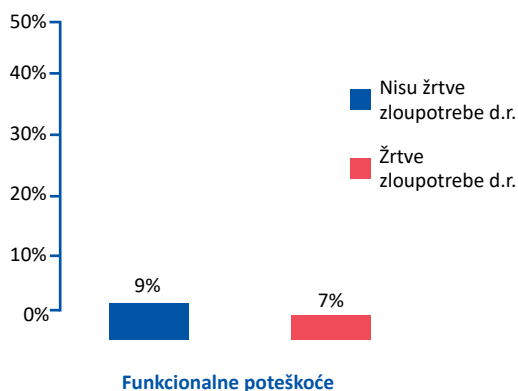
Napomena: Veličina uzorka: N=393. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

5.2. Zdravlje

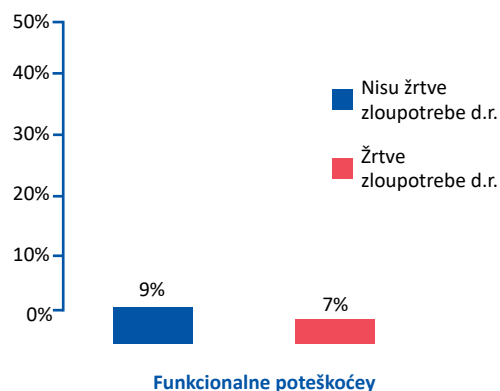
Na osnovu gornjih nalaza imamo značajne dokaze da deca izložena zloupotrebi dečjeg rada postižu lošije rezultate po pitanju veština pismenosti i numeričke pismenosti. Dečji obrazovni ishodi i njihov uspeh u školi trpe ukoliko su izložena zloupotrebi dečjeg rada. Međutim, zdravlje je podjednako neizostavno za njihovo obrazovanje i napredovanje u budućnosti. Stoga će se ovaj pododjeljak fokusirati implikacije zloupotrebe dečjeg rada na različite aspekte dečjeg fizičkog, socijalnog i mentalnog zdravlja, o kojima MICSA istraživanje takođe prikuplja podatke za svu decu uzrasta 5-17.

Funkcionalne poteškoće kode dece uzrasta 5-17 se definišu kao odgovori „Sa puno poteškoća“ ili „Ne mogu uopšte“ na bilo koje pitanje iz nekoliko funkcionalnih domena⁴. Slike 5.5 i 5.6 ne pokazuju značajne razlike po pitanju procenta dece sa funkcionalnim poteškoćama u odnosu na njihovu (ne)izloženost zloupotrebi dečjeg rada za svu decu na Kosovu i onu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Na primer, 9 posto dece koja nisu izložena zloupotrebi dečjeg rada imaju funkcionalne poteškoće nasuprot 7 posto dece koja su izložena zloupotrebi dečjeg rada. Međutim, u romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici postoji vidljivo viši procenat dece sa funkcionalnim poteškoćama u celini. Na primer, oko 16 posto dece koja nisu izložena zloupotrebi dečjeg rada ima funkcionalne poteškoće, nasuprot 20 posto dece koja rade u ovim zajednicama.

► Slika 5.6. Funkcionalne poteškoće i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 5-17, Kosovo u celini

► Slika 5.7. Funkcionalne poteškoće i zloupotreba dečjeg rada, deca uzrasta 5-17, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

Podaci ne pružaju dovoljno dokaza za negativne implikacije zloupotrebe dečjeg rada na funkcionalne poteškoće dece. Svejedno, primenjena je dodatna regresiona analiza kako bi se testirao odnos između zloupotrebe dečjeg rada i zdravlja. Tabela 5.5 daje rezultate probit modela primenjenog na verovatnoću posedovanja funkcionalnih poteškoća. Kao što je bilo i očekivano, zloupotreba dečjeg rada nema statistički značajnu vezi sa funkcionalnim poteškoćama čak i nakon kontrolisanja različitih individualnih karakteristika/karakteristika domaćinstva. U proseku je nekoliko drugih faktora povezano sa smanjenom verovatnoćom posedovanja funkcionalnih poteškoća, kao muški pol, odrastanje u ruralnim oblastima ili bogatijim domaćinstvima i pohađanje škole.

⁴ Domeni funkcionisanja pokriveni MICS istraživanjem su: vid, sluh, hodanje, briga o sebi, komunikacija, učenje, pamćenje, koncentrisanje, prihvatanje promena, kontrola ponašanja, sklapanje prijateljstava, anksioznost i depresija.

► Tabela 5.5. Verovatnoća pojave poteškoća u funkcionisanju, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]	Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.018	0.019	-0.950	0.343	-0.056 0.019	
Uzrast	0.003	0.008	0.390	0.699	-0.012 0.018	
Uzrast²	0.000	0.000	-0.240	0.807	-0.001 0.001	
Muški	-0.021	0.008	-2.620	0.009	-0.037 -0.005	***
Albanski	-0.006	0.014	-0.470	0.641	-0.033 0.020	
Ruralno	-0.023	0.009	-2.550	0.011	-0.040 -0.005	**
Veličina domaćinstva	0.001	0.002	0.520	0.602	-0.002 0.004	
Pristup vodi	-0.013	0.009	-1.510	0.130	-0.031 0.004	
Viša sprema GD	-0.005	0.012	-0.410	0.679	-0.028 0.018	
Pohađanje škole	-0.054	0.017	-3.190	0.001	-0.087 -0.021	***
Kvintil indeksa blagostanja						
Drugi	-0.005	0.006	-0.840	0.399	-0.016 0.006	
Srednji						
Četvrti	-0.042	0.013	-3.270	0.001	-0.068 -0.017	***
Najbogatiji	-0.029	0.014	-2.050	0.040	-0.057 -0.001	**

Napomena: Veličina uzorka: N=2,381. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

Tabela 5.6 predstavlja istu analizu ali primenjenu na podatke o romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj zajednici. Čak i u ovom slučaju, koeficijent za zloupotrebu dečjeg rada nije statistički značajan. Međutim, za ovu grupu, ukoliko su deca starija ili pohađaju školu postoji u proseku manja verovatnoća posedovanja funkcionalnih poteškoća, gde su sve druge promenljive konstantne. Veza između bogatstva domaćinstva i funkcionalnih poteškoća dece nije tako čvrsta u ovim zajednicama.

► Tabela 5.6. Verovatnoća pojave poteškoća u funkcionisanju, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	0.017	0.032	0.530	0.596	-0.045	0.079	
Uzrast	-0.038	0.015	-2.540	0.011	-0.068	-0.009	**
Uzrast²	0.002	0.001	2.520	0.012	0.000	0.003	**
Muški	-0.001	0.016	-0.080	0.937	-0.033	0.031	
Albanski	-0.006	0.022	-0.280	0.781	-0.049	0.037	
Ruralno	0.024	0.017	1.440	0.151	-0.009	0.056	
Veličina domaćinstva	-0.001	0.004	-0.160	0.872	-0.008	0.006	
Pristup vodi	-0.051	0.020	-2.560	0.010	-0.090	-0.012	
Pohađanje škole	-0.082	0.018	-4.430	0.000	-0.118	-0.046	***
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	-0.063	0.023	-2.760	0.006	-0.107	-0.018	***
Srednji	0.080	0.029	2.810	0.005	0.024	0.136	***
Četvrti	-0.026	0.026	-1.010	0.311	-0.077	0.024	
Najbogatiji	-0.090	0.026	-3.520	0.000	-0.140	-0.040	

Napomena: Veličina uzorka: N=771. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

Pokazatelj funkcionalnih poteškoća sadrži anksioznost i depresiju. Međutim, imajući u vidu cenu zloupotrebe dečjeg rada po mentalno zdravlje dece, u nastavku ovog pododeljka ćemo se podrobnije pozabaviti svakim od ova dva problema zasebno. Tabele 5.7 i 5.8 predstavljaju rezultate probit regresija primenjenih na verovatnoću dnevnog osećaja anksioznosti kod dece na Kosovu u celini i dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Suprotno od očekivanog, izloženost zloupotrebi dečjeg rada je u proseku u negativnom odnosu sa anksioznošću kod dece na Kosovu nakon kontrolisanja nekoliko individualnih karakteristika/karakteristika domaćinstva. Međutim, ovaj rezultat ne znači nužno da zloupotreba dečjeg rada smanjuje nivo anksioznosti kod dece.

Alternativno objašnjenje bi moglo biti da anksiozna deca nisu u stanju da obavljaju bilo kakav rad te odatle i negativna korelacija. Sa druge strane, koeficijent zloupotrebe dečjeg rada za decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice nije statistički značajan. Tabele takođe pokazuju da su stariji uzrast i albanska nacionalnost u pozitivnom odnosu sa anksioznošću, gde su sve druge promenjive konstantne. Sa druge strane, pohađanje škole, odrastanje u ruralnim oblastima, pristup vodi i blagostanje porodice su svi u negativnom odnosu sa anksioznošću, ako se sve drugo uzme u obzir. Rezultati su slični za romsku, aškalijsku i egipćansku decu, osim što kod starije dece i one koja pohađaju školu postoji veća verovatnoća da će osećati anksioznost, gde su sve druge promenjive konstantne.

► Tabela 5.7. Verovatnoća osećanja anksioznosti prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]		Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.043	0.019	-2.220	0.026	-0.081	-0.005	**
Uzrast	0.011	0.006	1.830	0.068	-0.001	0.024	*
Uzrast²	0.000	0.000	-1.500	0.133	-0.001	0.000	
Muški	-0.003	0.007	-0.390	0.699	-0.015	0.010	
Albanski	0.030	0.013	2.350	0.019	0.005	0.056	**
Ruralno	-0.019	0.007	-2.590	0.010	-0.033	-0.005	**
Veličina domaćinstva	-0.002	0.002	-1.380	0.167	-0.005	0.001	
Pristup vodi	-0.015	0.007	-2.100	0.035	-0.029	-0.001	**
Viša sprema GD	0.003	0.009	0.350	0.727	-0.015	0.021	
Pohađanje škole	-0.031	0.013	-2.350	0.019	-0.057	-0.005	***
Kvintil indeksa blagostanja							
Drugi	-0.004	0.010	-0.430	0.669	-0.025	0.016	
Srednji	0.006	0.012	0.510	0.608	-0.017	0.029	
Četvrti	-0.018	0.011	-1.700	0.090	-0.039	0.003	*
Najbogatiji	-0.036	0.010	-3.630	0.000	-0.055	-0.016	***

Napomena: Veličina uzorka: N=2,381. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

► Tabela 5.8. Verovatnoća osećanja anksioznosti prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]	Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.035	0.024	-1.470	0.141	-0.081 0.012	
Uzrast	0.025	0.011	2.280	0.022	0.004 0.047	**
Uzrast²	-0.001	0.000	-1.990	0.046	-0.002 0.000	**
Muški	0.019	0.011	1.650	0.099	-0.003 0.041	*
Albanski	0.013	0.011	1.160	0.244	-0.009 0.035	
Ruralno	-0.007	0.003	-2.680	0.007	-0.012 -0.002	***
Veličina domaćinstva	-0.002	0.014	-0.130	0.898	-0.029 0.025	
Pristup vodi	-0.035	0.024	-1.470	0.141	-0.081 0.012	
Pohađanje škole	0.000	0.000	-2.350	0.019	-0.001 0.000	***
Kvintil indeksa blagostanja						
Drugi	0.008	0.017	0.490	0.627	-0.025 0.041	
Srednji	-0.010	0.017	-0.630	0.531	-0.043 0.022	
Četvrti	0.008	0.018	0.440	0.663	-0.027 0.043	
Najbogatiji	-0.042	0.016	-2.730	0.006	-0.073 -0.012	***

Napomena: Veličina uzorka: N=771. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

Tabele 5.9 i 5.10 predstavljaju istu analizu kao i u prethodnom slučaju ali primenjenu na verovatnoću osećaja depresije na dnevnom nivou. Opet, nema dovoljno dokaza za vezu između zloupotrebe dečjeg rada i depresije, niti za decu na Kosovu u celini, niti za onu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Međutim ako pogledom rezultate, u ove dve grupe vidimo razliku između faktora povezanih sa depresijom. S jedne strane, tabela 5.9 pokazuje da su odrastanje u ruralnim oblastima ili bogatijim domaćinstvima, pristup vodi i obrazovanije glave domaćinstva povezani sa smanjenjem prosečne verovatnoće da će dete patiti od depresije na dnevnom nivou, gde su sve druge promenjive konstantne. Sa druge strane, tabela 5.10 pokazuje da je kod dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice odrastanje u ruralnim oblastima povezano sa povećanjem ove verovatnoće. Istovremeno, veza sa bogatstvom u proseku nije tako čvrsta, gde su sve druge promenjive konstantne. Čini se da pohađanje škole smanjuje pojavu depresije u obe grupe dece.

► Tabela 5.9. Verovatnoća zapadanja u depresiju, prosečni marginalni efekti, Kosovo u celini

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]	Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.004	0.009	-0.410	0.683	-0.022 0.014	
Uzrast	0.005	0.004	1.150	0.250	-0.003 0.012	
Uzrast ²	0.000	0.000	-1.400	0.160	-0.001 0.000	
Muški	-0.009	0.004	-2.160	0.031	-0.017 -0.001	**
Albanski	0.006	0.007	0.830	0.405	-0.008 0.020	
Ruralno	-0.011	0.005	-2.310	0.021	-0.020 -0.002	**
Veličina domaćinstva	0.000	0.001	-0.380	0.704	-0.002 0.001	
Pristup vodi	-0.017	0.005	-3.750	0.000	-0.026 -0.008	***
Viša sprema GD	-0.013	0.007	-1.850	0.065	-0.027 0.001	*
Pohađanje škole	-0.015	0.008	-1.810	0.070	-0.032 0.001	**
Kvintil indeksa blagostanja						
Drugi	-0.011	0.007	-1.680	0.093	-0.024 0.002	*
Srednji	-0.003	0.008	-0.350	0.723	-0.018 0.012	
Četvrti	-0.016	0.007	-2.330	0.020	-0.029 -0.002	**
Najbogatiji	-0.019	0.007	-2.830	0.005	-0.031 -0.006	***

Napomena: Veličina uzorka: N=2,381. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

► Tabela 5.10. Verovatnoća zapadanja u depresiju, prosečni marginalni efekti, romska, aškalijska i egipćanska zajednica

	Marginalni efekat	Standardna greška	z	P>z	[interval pouzdanosti od 95%]	Značaj
Zloupotreba dečjeg rada	-0.008	0.020	-0.400	0.686	-0.047 0.031	
Uzrast	-0.004	0.009	-0.390	0.695	-0.021 0.014	
Uzrast²	0.000	0.000	0.610	0.544	-0.001 0.001	
Muški	0.001	0.010	0.070	0.940	-0.018 0.020	
Albanski	0.025	0.010	2.430	0.015	0.005 0.045	**
Ruralno	-0.001	0.002	-0.450	0.654	-0.005 0.003	
Veličina domaćinstva	-0.001	0.012	-0.080	0.936	-0.024 0.022	
Pristup vodi	-0.014	0.011	-1.260	0.209	-0.035 0.008	***
Kvintil indeksa blagostanja						
Drugi	-0.018	0.014	-1.280	0.200	-0.045 0.009	
Srednji	-0.010	0.015	-0.660	0.511	-0.041 0.020	
Četvrti	-0.041	0.013	-3.230	0.001	-0.066 -0.016	***

Napomena: Veličina uzorka: N=771. Grupisane robusne standardne greške. *** Značajno na 10%. ** Značajno na 5%. * Značajno na 1%.

► 6. Zaključak

Zloupotreba dečjeg rada je i dalje zabrinjavajuća, široko rasprostranjena pojava na Kosovu, kao i u celom svetu. Cilj ovog izveštaja je da podigne nivo svesti i pruži najnovije statističke podatke o ovom pitanju u cilju podrške za formulisanje mera politike. Preciznije, predstavio je deskriptivni pregled **prevalence, određujućih faktora i efekata** zloupotrebe dečjeg rada na osnovu statističke deskriptivne i regresione analize Istraživanja višestrukih pokazatelja (MICS) na Kosovu za 2020.

Izveštaj je otkrio da je oko 5,3 posto dece na Kosovu i 7 posto dece iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice bilo izloženo zloupotrebi dečjeg rada. Većina dece na Kosovu kombinuje školu i rad, stoga statistički podaci o pohađanju škole nisu ponudili mnogo informacija o posledicama po one u opasnosti od izlaganja zloupotrebi dečjeg rada na Kosovu. Pa ipak, stope dece koja ne pohađaju školu su i dalje zabrinjavajuće za onu decu koja već rade. Nasuprot tome, romska, aškalijska i egipćanska deca se suočavaju sa drugačijim preprekama gde imamo alarmantne stope dece koja niti pohađaju školu niti rade. Deca na Kosovu u celini prosečno provedu 10,3 sata nedeljno obavljajući nedozvoljene oblike dečjeg rada. Pored toga, deca iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice su radila gotovo duplo duže od dece na Kosovu u celini. Trajanje rada se povećavalo sa uzrastom dece. Pored toga, učešće u kućnim poslovima se povećavalo sa uzrastom dece. Devojčice su mnogo više obavljale kućne poslove od dečaka. Malo dece je bilo izloženo opasnim uslovima rada, ali je postojala značajno veća verovatnoća opasnih uslova rada kod dece izložene zloupotrebi dečjeg rada.

Regresiona analiza je otkrila da su jedini statistički značajni određujući faktori zloupotrebe dečjeg rada na Kosovu uzrast, muški pol, odrastanje u ruralnim oblastima i pohađanje škole. Funkcionalne poteškoće staratelja su dodatni određujući faktor zloupotrebe dečjeg rada za decu iz romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Čini se da postoji dosta prostora za unapređenje veštine čitanja i numeričke pismenosti dece. Štaviše, zloupotreba dečjeg rada je dodatno pogoršala situaciju posto je značajno smanjila verovatnoću posedovanja osnovnih veština pismenosti i numeričke pismenosti. Srećom, čini se da zloupotreba dečjeg rada nije imala značajne posledice po zdravlje dece. Međutim, ovaj nalaz bi mogao biti drugačiji ukoliko bi opasni uslovi rada bili deo pokazatelja.

Ovi nalazi su dragoceni pošto daju jasniju sliku dece koja su već izložena zloupotrebi dečjeg rada i one koja su u opasnosti da to budu. Ali, što je još važnije, predstavljaju solidne dokaze štetnog efekta zloupotrebe dečjeg rada na školski uspeh. Trebalo bi da posluže kao otrežnjujući poziv Vladi, civilnom društvu i drugim ključnim akterima da preduzmu korake da eliminišu zloupotrebu dečjeg rada i unaprede obrazovne ishode dece. Ovaj poziv je još urgentniji ako imamo u vidu napredak izgubljen usled pandemije virusa COVID-19. Sledeći odeljak nudi neke početne preporuke.

► 7. Preporuke

U cilju borbe protiv zloupotrebe dečjeg rada na Kosovu, sledeće preporuke mogu da ponude smernice za mere politike i dijalog o ovom pitanju.

- S obzirom na negativnu korelaciju između bogatstva domaćinstva i zloupotrebe dečjeg rada, od ključnog je značaja da se sistemom socijalne zaštite obuhvate deca i njihove porodice kako bi se ublažilo siromaštvo i ekonomska nesigurnost koji leže u osnovi zloupotrebe dečjeg rada. Ovaj izveštaj nudi detaljne informacije o profilu dece žrtava zloupotrebe dečjeg rada i one koja su u opasnosti da to postanu. Stoga, politike socijalne zaštite mogu da targetiraju ove grupe kako bi se povećala efikasnost i efekat takvih šema.
- Devojčice na Kosovu snose najveći teret kućnih poslova. Stoga je neophodno posvetiti posebnu pažnju rodnim normama i diskriminaciji koji povećavaju rizik od zloupotrebe dečjeg rada van javne sfere.
- Deca iz ruralnih oblasti su bila u naročitoj opasnosti od zloupotrebe dečjeg rada, lošeg uspeha u školi i sličnih negativnih ishoda. Stoga se preporučuje rad na unapređenju uslova života i rezilijentnosti ruralnih domaćinstava ulaganjem u infrastrukturu povezanu sa blagostanjem i obrazovanjem dece, kao i na unapređenju opšteg ekonomskog stanja ovih porodica.
- (Ne)pohađanje škole ne predstavlja veliki problem kod dece na Kosovu, ali njihov školski uspeh značajno zaostaje, naročito kod dece izložene zloupotrebi dečjeg rada. Školovanje na Kosovu je besplatno, ali potrebno je uložiti više napora u povećanje njegovog kvaliteta tako da pruža validnu alternativu zloupotrebi dečjeg rada i deci pruža priliku za bolju budućnost. Štaviše, potrebno je posvetiti posebnu pažnju kako bi se obezbedilo da deca koja rade nastave sa školovanjem i ne zaostaju za vršnjacima.
- Međutim, potrebno je formulisati i posebne politike kako bi se obezbedilo da romska, aškalijska i egipćanska deca pohađaju školu. Mogao bi da bude sastavljen i jedinstveni kurikulum koji bi im pomogao da uhvate korak sa osnovnim veštinama pismenosti i numeričke pismenosti, s obzirom na njihov loš uspeh predstavljen u rezultatima ovog izveštaja.
- Dok formulisanje politika i strategija predstavlja prvi korak hvatanja u koštac sa zloupotrebom dečjeg rada, institucionalna tela moraju da se postaraju da postoje neophodni zakoni i podzakonski akti za zaštitu dece, praćeni adekvatnim sprovođenjem na terenu.
- Povećanje korpusa znanja o zloupotrebi dečjeg rada na nacionalnom nivou može da pomogne oko utvrđivanja lokalnih prioriteta i usmeravanja finansijskih sredstava i odluka na polju politike. Kosovska vlada, međunarodne i lokalne organizacije, kao i društvo u celini moraju da se upuste u društveni dijalog kako bi izgradili delotvorne i reaktivne politike za borbu protiv zloupotrebe dečjeg rada i njenih implikacija. Ovaj dijalog mora da bude zasnovan na podacima i solidnim dokazima. Dok ovaj izveštaj daje odličnu početnu tačku za ovu diskusiju, njegova ograničenja takođe potcrtavaju potrebu za potpunim istraživanjem zloupotrebe dečjeg rada na nivou celog Kosova.

► Literatura

Fluori, Eirini, and Ann Buchanan. 2004. "Early Father's and Mother's Involvement and Child's Later Educational Outcomes". *British Journal of Educational Psychology* 74 (2): 141–153.

Gest, Scott D., Nicole R. Freeman, Celene E. Domitrovich, and Janet A. Welsh. 2004. "Shared Book Reading and Children's Language Comprehension Skills: The Moderating Role of Parental Discipline Practices". *Early Childhood Research Quarterly* 19 (2): 319–336.

GRETA (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings). 2021. *Second Report on the Compliance of Kosovo with the Standards of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings*. Strasbourg: Council of Europe.

ILO. 2020. "Analysis of Costs for Managing Cases of Child Labour in Kosovo".

— and UNICEF. 2021. *Child Labour: Global Estimates 2020, Trends and the Road Forward*. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipec/documents/publication/wcms_797515.pdf.

Kosovo, Republic of, Office on Good Governance. "Strategy on the Rights of the Child 2019–2023". <https://konsultimet.rks-gov.net/Storage/Consultations/40542-UpdEn.pdf>.

UNICEF and KAS (Kosovo Agency of Statistics). 2020a. "Kosovo Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2019–2020". <https://mics.unicef.org/surveys>.

—,— . 2020b. "Roma, Askali and Egyptian Communities in Kosovo MICS 2019–2020". <https://mics.unicef.org/surveys>.

USDOL (United States Department of Labor), Bureau of International Labor Affairs. 2020. "2020 Findings on the Worst Forms of Child Labor". <https://www.dol.gov/agencies/ilab/resources/reports/child-labor/kosovo>.

► Apendiks

► Tabela A.1. Procene populacije angažovane na nedozvoljenim oblicima dečjeg rada, po uzrastu i polu

		Starosna grupa			Ukupan broj dece od 5-17 godina
		Deca od 5-11 godina	Deca od 12-14 godina	Deca od 15-17 godina	
Pol	Muški	7 698	4 175	519	12 212
	Ženski	4 613	2 720		7 372

► Tabela A.2. Ponderisani slučajevi zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, region i kvintilu indeksa blagostanja, Kosovo u celini

		Starosna grupa			Ukupan broj dece od 5-17 godina
		Deca od 5-11 godina	Deca od 12-14 godina	Deca od 15-17 godina	
Pol	Muški	128	57	7	193
	Ženski	72	34	0	106
Mesto stanovanja	urbano	65	11	1	77
	ruralno	136	80	6	222
Region	Đakovo	13	9	0	22
	Gnjilane	22	14	1	37
	Mitrovica	30	2	0	31
	Peć	11	10	2	24
	Prizren	14	16	4	34
	Priština	76	30	0	106
	Orahovac	35	11	0	46
	Najsiromašniji	67	41	5	113
Kvintil indeksa blagostanja	Drugi	39	25	1	65
	Srednji	35	8	0	43
	Četvrti	30	5	1	37
	Najbogatiji	29	12	0	41
Ukupno		201	92	7	299

► Tabela A.3. Ponderisani slučajevi zloupotrebe dečjeg rada po godinama, polu, mestu boravišta, regionu i kvintilu indeksa blagostanja, Romi, Egipćani i Aškalije

		Starosna grupa			Ukupan broj dece od 5-17 godina
		Deca od 5-11 godina	Deca od 12-14 godina	Deca od 15-17 godina	
Pol	Muški	55	16	24	96
	Ženski	42	11	0	53
Mesto stanovanja	Urbano	46	13	11	69
	Ruralno	51	15	13	80
Kvintil indeksa blagostanja	Najsiromašniji	24	8	4	37
	Drugi	32	7	4	43
	Srednji	11	6	6	23
	Četvrti	10	2	10	22
	Najbogatiji	19	5	0	23
Ukupno		97	28	24	149

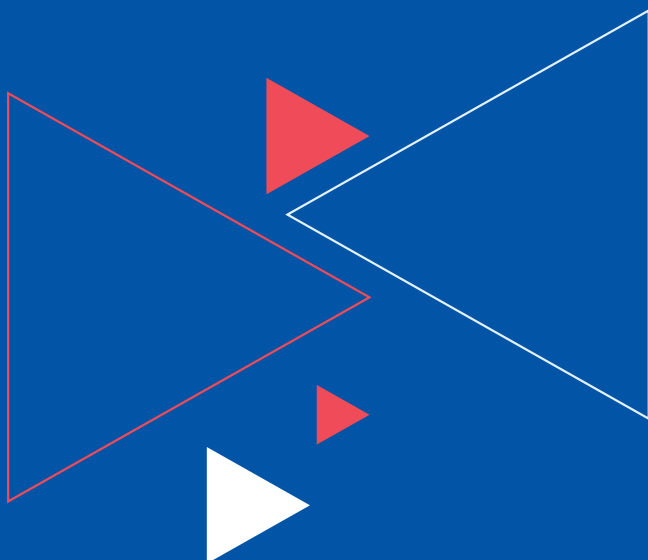
► Tabela A.4. Zbirni statistički podaci za promenjive korišćene u odeljku 4, Kosovo u celini

Promenjiva	Prosek	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum
Zloupotreba dečjeg rada (COR)	0.05	0.22	0	1
Uzrast	11.21	3.80	5	17
Uzrast ²	140.09	84.70	25	289
Muški	0.52	0.50	0	1
Albanci	0.90	0.30	0	1
Ruralni	0.59	0.49	0	1
Veličina domaćinstva	6.39	2.43	2	22
Siroče	0.03	0.16	0	1
Nema biološke roditelje	0.07	0.26	0	1
Funkcionalne poteškoće	0.10	0.30	0	1
Pristup vodi	0.64	0.48	0	1
Viša sprema glave domaćinstva	0.19	0.39	0	1
Kvintil indeksa blagostanja				
Prvi	0.26	0.44	0	1
Drugi	0.22	0.41	0	1
Srednji	0.18	0.38	0	1
Četvrti	0.17	0.38	0	1
Najbogatiji	0.17	0.38	0	1

► Tabela A.5. Zbirni statistički podaci za promenjive korišćene u odeljku 4, Romi, Aškalije i Egipćani

Promenjiva	Prosek	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum
Zloupotreba dečjeg rada (COR)	0.07	0.26	0	1
Uzrast	10.92	3.92	5	17
Uzrast ²	134.59	86.87	25	289
Muški	0.53	0.50	0	1
Ruralni	0.49	0.50	0	1
Veličina domaćinstva	7.31	2.28	2	16
Siroče	0.04	0.20	0	1
Nema biološke roditelje	0.08	0.27	0	1
Funkcionalne poteškoće	0.16	0.36	0	1
Pristup vodi	0.80	0.40	0	1
Kvintil indeksa blagostanja				
Prvi	0.23	0.42	0	1
Drugi	0.24	0.43	0	1
Srednji	0.20	0.40	0	1
Četvrti	0.20	0.40	0	1
Najbogatiji	0.14	0.34	0	1

**Fundamental Principles and Rights at
Work Branch (FUNDAMENTALS)
Governance and Tripartism Department
(GOVERNANCE)**

International Labour Office

4 route des Morillons

CH-1211 Geneva 22 D Switzerland

T: +41 (0) 22 799 61 11

E: childlabour@ilo.org

ilo.org/childlabour

ISBN 978-92-2-038578-4

9 789220 385784